

614744866

ista genesij de sepulveda, fuit eloquentissimus et doctissimus, et con-
discipulus doctoris navarri, s[ed]m eundem navar. in suo manuali cōfessor
cap. 25. m. 43.

I Joannis genesij se-
pulvede cordubensis, artium et theo-
logie doctoris de ratione dicen-
di testimonium in causis
occultorum crimi-
nū dialogus
qui in-
scribi-
tur
theophilus.

AN. D. xxxviii.

ista genesij de sepulveda, fuit eloquentissimus et doctissimus, et con-
discipulus doctoris navarri, sicut eundem navar. in suo manuali confessor
cap. 25. m. 43.

I Joannis genesij se

pulvede cordubensis, artium et theo

logie doctoris de ratione dicen

ti testimonium in causis

occultorum crimi

nū dialogus

qui in

scribi

tur

theophilus.

AN. D. xxxviii.

La Reyna.

De quanto vos el doctor Juan de sepulveda nro coronista me hizistes relació que vos auia des hecho yna obra de rōne dicēdi testimoniu in causis occultorū criminum: dela qual ante los del nro cōsejo hezistes presentacion: la qual era obra muy prouechosa: y en ello auia des puesto mucho trabajo de v̄ra persona: y me suplicastes y pedistes por merced vos diessē licēcia z facultad para la poder imprimir por el tiempo que fuesse seruida: y que durante aquel ningūa persona la pudiesse imprimir sin v̄ra licēcia o como la mi merced fuesse. Y por quāto yo mande ver y examinar la dicha obra y pare scio ser vtil y prouechosa: acatando lo suso dicho y el trabajo que en ello pusistes toue lo por biē. E por la presente vos doy licencia z facultad a vos el dicho doctor Juan de sepulveda: para que vos o quē v̄ro poder ouiere podays imprimir z v̄der el dicho libro de que de suso se haze mēcion: por tiēpo de ocho años primeros siguiētes: que corran z se cuenten desde el día dela hecha desta mi cedula en adelante: durante el qual dicho tiēpo mando y desēdo que otra persona ni personas algunas no puedan imprimir ni v̄der el dicho libro: sopena que si la imprimiere algūa persona aya perdido y pierda todos z qualesquier libros que ouiere impresso y estonieren para vender en los nuestros reynos con tanto que ayays de vender o vendays cada volumen del dicho libro en los marauedis que por los del nuestro consejo fuere tassado y no mas: z mādō a los del nuestro consejo: presidēte z oydores delas nuestras audiēcias: alcaldes alguaziles dela nuestra casa z corte z chācellerías: z a todos los corregidores assitēte gouernadores alcaldes alguaziles z otros juezes z justicias qualesquier de todas las cibdades villas z lugares delos nuestros reynos z señorios: y a cada vno z qualquier dellos en sus lugares z juridiciones que vos guarden z cumplā esta mi cedula: z contra ella no vayan passen ni cōsuetan yr ni passar por algūa manera: sopena dela mi merced z de diez mil marauedis para la mi camara. Hecha en la villa de valladolid a catorze días del mes de Enero de mil z quinquētos z treynta z ocho años.

Por mandado de su magestad.

Juan vazquez.

Ioannis genesij sepul-

uede dialogus, qui inscribit theophilus, siue de ratione dicendi testimoniū in causis occultorū criminū, ad optimum et illustrissimum virum, D. Fernandū syluam comitem Lentifontanum.

Prefatio.

Lrum boni viri

sit, magnis commodis adhortā-
tibus, quidq̃ facere preter ho-
nestatem, quam susceptam con-
stet non mediocre damnum alla-
turam, sepe et a multis dubitatū

est Fernāde sylua comes inclyte cētifontane. Impor-
tuna videlicet questio, et excelsis, ac magnis animis
indigna deliberatio. tu vero, cui propositum est, sem-
perq̃ fuit, virtutem colere, constāterq̃ gloriam ma-
iorum tuorum emulari, vt nulla sollicitari soles id
genus consultatione, sed omni loco virtutis laudem
quālibet magnis commodis añferre: sic eas questio-
nes in primis odisti, que vtilitatis afferunt cum offi-
cio et honestate contentionē: contra vero ijs delecta-
ris maxime, cum ab hominibus doctis disputātur,
que declarant, duarum rerum honestarum vtra ho-
nestior, ac bonis viris suscipienda potius esse videa-
tur. Neq̃ vero solum tales philosophorum disputa-
tiones libenter audis, cum otium sumis a reip. mu-

neribus, que cesaris legatus Rome cū egregia tua
laude geris: sed te quoque iuvat interdū pro tua singu
lari prudentia, et acerrimo ingenio philosophari: et
cum viris eruditis res in hoc genere cōtrouersas, et
scitu dignas disserere. qualis nup̄ questio a te fuit, et
prudēter proposita, et magno ingenio disputata. Cū
sermo incidisset de ratione occulta crimina celandi.
Aderat enim qdā prestāti doctrina theologus, qui
rogatus a te: num quādo liceat bono viro, ne sociū
lēdat roganti se iudici veritatem quauis arte verbo
rum occultare inficiando: cum suam sentētiā expo
suisset, quorūdam iuniorū theologorū decretis con
sentaneā, magna fuit vobis et dissentiens altercatio,
dū ille charitatis iura, atq; humanitatis vigeret: tu
religionē opponeres, et sacramētū veritatis. qua de
re cum parū vobis conuenisset: et cōtrouersia ip̄e cu
peres accuratius excussam certa ratione definiri, me
qui tunc Rome agebam, post paucos dies, quid esset
mei iudicij rogasti: ac tibi ex animi sentētia suffragā
tem rationibus aduersarij doctissimi (qui forte ade
rat) respondere iussisti. instituta igitur hortatu tuo,
in longumq; protacta disputatione, dum vterq; suā
sententiā diligenter tueretur, nihil tamen certi de
finitum est: tum propter varios, et difficiles questio
nis explicatus: tum quia fit nescio quo pacto, vt quā
quisq; sentētiā rogatus dixerit, hāc licet in cōmune
cōsulter, nō modo velit esse potiorē, sed interdū etiā
minus phabilibus rōnibus, quā quibus niti videat
dissentietē, sibi ppe modū p̄suadeat: nec p̄st officiū

putet, omnes animi ingenijque vires in defensionem
eius intēdere. Ita fit sepe, ut ingeniosorum hominum
contentionibus veritatis lumen offusis tenebris de-
litescat. Sed eam questionem mihi postea recolenti
et utriusque partis momenta rationū accuratus per-
pendenti, res visa est in primis digna, quę non voce
tantū: sed scripto etiam tibi, ac ceteris prudentibus,
et pijs hominibus explicaretur. Nec enim parū per-
tinet ad moderandam religionem: et sepe potest, nisi
fuerit dijudicata, bonorum ac religiosorum animos
incipiti consilio distractos perturbare. Itaque dialo-
gum more veterum theologorum, et quorum est ma-
gna in primis auctoritas, confeci duarum fictarum
a me personarum: quarum philetus contradicentiū:
theophilus nostram sententiā, et sentiendi rationes
explicabit. Quem librum ad te mitto, hoc equidem li-
bentius, quoniam video, quam tu sententiā pro sin-
gulari prudentia tua probabas, ingeniosaque tuebaris:
hanc veteribus, et primarijs theologis placuisse. De
quo edendo libello quo minus dubitare ea res effe-
cit, quod cum in hispaniam post continentem vigin-
ti duorum annorum italicā peregrinationem Carolū
cesarem eiusque voluntatem secutus rediissem, offen-
di præter spem, illam veterum ac summorum theolo-
gorum consensu damnatam opinionem, quorūdam
doctissimorum alioquin et primę classis theologorum
publice docentiū animis penitus inherentem, et fe-
re studiosorum auribus et mentibus inculcatā: ut si veri-
tas in hac cōtrouersia recte (quēadmodū spero) sue

rit nostra vel industria vel diligentia, asserta et pate-
facta, verendum nō sit, ne temere aut parum vtiliter
hanc scribendi curā ⁊ laborem suscepisse videamur.
Uti igitur res quasi agendo, non velut enarrādo pro-
ponat, sic enim cōmodius disputātū rōnes explica-
ri videntur: dabimus hoc differentibus exordium.

¶ Personę dialogi, Philetus, et Theophilus.

¶ Caput primum. Phil.

¶ Si bonus semper celabit occultū cui-
uslibet crimem: scriptū est enim in libro
puerbioꝝ, qui ambulat fraudulent
reuelat arcana: q̄ aut fidelis est: celat
amici cōmissus. Theo. Etia ne in rei
publicę discrimine tacebit: vñ crimē

spectet in p̄niciē ciuitatis? Phil. Ne quāq̄: sed tali
rei publicę t̄pore diligēter conabit̄ scelestū illū homi-
nē a cogitato scelere deterriere: si tñ dehortādo nihil
p̄fecerit: nec alia honesta ratione obuiā iri posse vi-
deat veniētibus malis: nō dico rei publicę, sed vnus
innocentis hominis salute poscente, cogitatū illud
crimen deferet ad eos (Augustino auctore) qui ma-
gis p̄desse possint, quam obesse: vel ad magistratus.
si rei magnitudo postulabit: vel ip̄um, cui malum pa-
ratur admonebit: et hec omnia pro ratione christia-
nē charitatis prudenter moderabitur. Theo. Recte
tū quidem, et ex p̄ceptis christiane philosophię
boni prudētisq̄ viri officium in tali causa ac difficul-
tate expedienda mihi videris, atq̄ paucis explicasse.
Non igitur semper occultum crimen alterius est cē-

Prouer. 11.

Uide tho. 22. q.
33. ar. 7. et. 4.
senten. di. q. 2.
ar. 7. ad secundū
argumētū. q. 1.
et gabri. in can.
lect. 74.

landum. **Phi.** Semper quidem: sed nisi ex celando
exiturum esse constet maius aliquod alterius dam-
num, quam quod auctor criminis, si peditus esset in-
curreret. Numquid est enim committendum, ut quidquam
faciamus contra legem nature, et diuinam, quam
violari constat, si quis indicet alterius occulta pecca-
ta. Nam si quisque recta ratione velit, suum occultum
crimen ab altero non prodi, omnes tenemur alterius
occulta crimina celare lege nature: quam christus in
euangelio confirmauit his verbis: omnia quecumque
vultis, ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis:
hec est enim lex et propheta. Item quia recte nemo
vellet, suam famam ab altero deturpari (quod ma-
xime fit occultis criminibus prodedis) hac quoque ra-
tione iuris est et diuini, et naturalis occulta crimina
celare. **Theo.** Recte tu quidem docuisse mihi videris,
scelus esse temere socioz occultis crimina deferre: et
ipsos peccatis prodedis infamare: nec id mihi fuit unquam
dubitabile: sed si homicidium (exempli causa) te vno vi-
dente fuerit patratum: et cadauere prope domum tuam rep-
to, pretor auctorem sceleris inqrens, te vocet, ac de ho-
micide perconctet, quid iuratus huic iudici responde-
bis? **Phi.** si me vocauerit non parebo. **Theo.** Quid si
te venire coegerit? **Phi.** iurare ac respondere quatenus
potero recusabo. **Theo.** Resistes igitur, quantum erit in te,
potenti sublimiori: ac proinde ordinationi dei: cui qui re-
sistit, sibi damnationem acquirit auctore Paulo. **Phi.**
Non resistit potestati, quod non paret iniquis eius impatis.
nam preceptis potestatem ad edificationem esse datam, non

Matt. 7.

Roma. 13.

2. cor. 13.

Roma. 13.
Deute. 16.

1. Reg. 16.
Roma. 2.

Exli. concili.

Distin. 32.
erubescant.

ad destructionem, idem paulus testatur. Theo. An
tibi videntur iniqua imperata, que huc pertinent: vt
fontes pro sceleribus commissis plectantur: ab eo qui
dei minister est, vindex in ira ei, qui malū agit: **Phi.**
Quod iustū est, id deus iubet, vt iuste exequamur: pre-
tor autē vindex est, et iudex criminū manifestorū: oc-
culta peccata dei iudicio reservātur: siquidē homo
ea tantū videt, q̄ apparēt, deus autem intuetur cor:
vt est in libro regū: ac vt paulus testatur: deus in die
iudicii occulta hominū indicabit. Quā de re sirtus
secūdus papa et martyr in epistola, q̄ est ad episcopos
hispaniarū, hęc sanctissime, ac prudentissime scripta
reliq̄t. Eorū (inquit) q̄ homini sunt incognita, solus
deus iudex est iustus. Et paulo post: nullus ergo pōt
ex humano cōdemnari examine, quem deus suo iu-
dicio reservauit. Inquam sententiam vrbānus secū-
dus in quoddā rescripto taxans quorūdam clerico-
rum peccata: de manifestis (inquit) loquimur, secre-
torū autē deus cognitor est, et iudex: pretori ergo ma-
le rempublicā administranti, ac preter leges et offi-
ciū suū, inquirenti in occulta crimina, qui paret, hic
non sequitur dei ordinationem, sed comes efficitur
peccātis. Theo. Illa quidē oracula sunt scripture sa-
cre, et nemini christiano dubitāda: nec est q̄ refraget
his sirti vrbāniq̄ pōtificū decretis: q̄bus declaratur,
vnus esse dei hominū cogitationes pspicere: et nullū
crimen quālibet occultū posse diuinū iudiciū effuge-
re: huc enim p̄tinere dicta pōtificū, declarāt prima
verba sirti in eodem loco, q̄ tamē fuit a zeferino mu-

tuatur. Nā de occultis (inquit) cordis alieni temere iudicare peccatū est: et cuius nō videtur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere. Item quā vis vera sint (inquit) non tamen credenda sunt, nisi que certis indicijs comprobantur: nisi que manifesto iudicio conuincuntur: nisi que iudiciario ordine publicantur. Quo fit vt etiam si qui testes iurati, dum inquiritur in aliquem, se vidētibus confirmēt, crimen aliquod ab eodem admissum: non tamen liceat per leges pontificias in ipsum animaduvertere, si crimen nulla nec popularis querela, nec fama precesserit. Ad summam ne talia testimonia iudices admittāt: neue propter famulos libellos clam summis in quenquam de criminibus occultis inquirāt, cautum lege est innocentij tertij pontificis maximi. His tamen non efficitur, vt p̄ses p̄ter officium suum faciat, cum admonitus homicidij manifesti quidem, tamen occulte cōmissi auctorem eius cunctis rationibus inquirat: nisi forte volumus damnare ius gentiū et leges, tū ciuiles, tū etiā pontificias: quibus cauetur, vt p̄sides ac iudices quorūdā etiā occulte cōmissorum criminū auctores, diligenter per coniecturas quodq; et indicia p̄quirant, et his magnis superpetentibus tormenta etiam suspectis adhibeant.

¶ Caput secundum.

Non est ergo ius omnia crimina occulta inuestigare: sed multa patrantur occulte, que clamoribus popularibus ad p̄tore deferuntur, in que iudices inquirere solēt:

Capit. inquisitio
nis de accusa. Et
inquis. §. terciē.

*Capi. Qlter de
accusa. el. 2.*

*Malud. 4. sent.
di. 19. q. ultima*

et iure solent (vt Innocentius tertius scripsit in con-
cilio generali) et auctores inuestigare: et quoniam
huiusmodi est homicidium^c de quo est nobis su-
scepta disputatio: idcirco iudicis est officiū in ipsum
diligēter inquirere: et quos visum fuerit adactos in-
reuerando de homicida illo perconctari. Neq; vero
solū extra dubiū bonus et religiosus ciuis prefecto
reip. obtemperabit: sed etiam si ambigat, iure an se-
cus ab inquirente iudice interrogetur, parere debe-
bit: et si quid sciat indicare. Nam rebus dubijs fas
est de magistratuū cōsilio et iudicio recte sentire: et
ipsorum iussa facere, quippe quorum voluntas et au-
ctoritas pro ratione debet esse dubitantibus, vt ipsa
ratio docet, et viri prudētissimi tradidere: quo plane
intelligit cōtra iustitiā esse, pretori officiū suū ad hūc
quē dicebamus modū obeūti, et quē iusta esse ducit
precipiēti nō parere. Atq; eo magis qđ talis reticētia
posset esse in causa: vt innocēs quisquā ppter suspi-
ciones nō cōtēnendas illas quidē, sed tñ vanas indi-
scrimen, vt sepe accidit, nō modo fame, sed etiā vite
tormentis adhibitis vocaret. *Phi.* Ista quidē ratio-
ne nō nihil moueri poteram: sed me cōfirmat theo-
logorum ille consensus, testimonium ferri d occultis
crimimbus nō deberi. *Theo.* Theologorum cōsen-
sui nūquā (si me audies) refragaberis: s; vide ne nul-
lus theologorū exceptionē illā nō admittat: dū mo-
do occulta crimina fama sinistra nō pcesserit. *Phi.*
Scio istā exceptionē plerisq; oībus theologis pla-
cuisse: sed auctor eius, de quo querit homicidij nul-

la criminis eius antegressa fama grauat: talē enim
 causam cōfingimus. Theo, est vt ais: atq; ideo pre-
 ter officiū iudicis est, in eū priuatim, ac nominatim
 inq̄rere: sed quoniā homicidiū patratū esse constat,
 p̄p̄to fortassis ip̄m, et certe bonis viris de testātibz,
 pretor nō potest auctoris inuestigationē sine magna
 culpa negligere. cū autē de crimine nō dubitat: quo
 p̄tinet inquirēdi sollicitudo, nisi vt auctor eius occul-
 tus patefiat inuestigatus? Phi. hoc ergo crimē ma-
 nifestū esse dicis, nō occultū, quāuis auctor ignoret:
 ac p̄inde ius esse, vt pretor auctore inquirat, et inq̄-
 rēti pareat: si hoc igit̄ asseueras, nihil pugno. Theo.
 At pugnabas paulo ante: et te iudici negabas vlla
 rōne obtēperaturū. Phi. Scilicet q̄ nō aniadu-
 tebā, crimē illud ex parte manifestū esse: ac hmōi, vt
 more ac iure possit in ip̄sum pretor inquirire.

Slide. 10. gerso,
 nemte parte. 2.
 alph. 3 4.

Caput tertiu.

Ed faciamus non mō auctore, verū etiā
 crimē ab oībz, p̄terq̄ a me et eo, q̄ cōmī
 sit ignorari, exēpli causa: faciamus inno-
 tū quēdā z pegrinū hoīez a tutio ruri suo
 fuisse, me vno cōscio interēptū, z humatū, quē nemo
 vnquā postea i vbe red̄siuerit: oībz titiū virū eē bo-
 nū existimātibus, et abhorrētē a talibus criminibus,
 at seuerū, ac potius importunū iudicē edictis mone-
 re populares, vt ad se oīa cuiusq; gñis homicidia in
 vbe patrata deferāt: magnis penis p̄positis, si q̄s cō-
 sciū nō indicauerit: tūc me p̄fiteor, nec iudici pari-
 turū: nec (vt res hēt) si me testificari coegerit respōsu

rum, ne sociū infamem, ⁊ perdam occulto crimine
prodēdo. **Theo.** Etiam ne proposito sacrorum inter
dicto (quod si placet vocentur etiā a nobis, vt vulgo
solet) excommunicatio, imperium detrectabis? **Affin-**
gamus enim rē geri Bononię: vbi p̄ses habet vtrū
q̄ iustitię q̄si gladiū. **Phi.** Ego vero nihilo minus.
Nā in quo mihi iudex imperare iure nequit, in hoc
meum nullum erit peccatum, si temere imperioso
non parvero: interdicare autem siue (vt nunc loqui-
mur) excommunicare, neminem licet nisi propter capi-
tale peccatum: quale illud hominis corinthij, d̄ quo
Paulus in epistola. **Theo.** Quo tempore, et quate-
nus mine iudicis, ⁊ imperata negligenda esse videan-
tur, post si tibi videbitur differemus: nec erit fortasse
nobis hac de parte cōtrouersia: nam tibi facile equi-
dem assentiar, talia iudiciū edicta et imperata sic esse
accipiēda: vt putemus aut ipsos nolle de criminibus
occultis inquirire: aut si velint, non tamen esse parē-
dum iniustis eorū imperatis. Nunc illud videamus,
quod ais, te si coactus fueris dicere testimonium, ne
tunc quidem, vt res est indicaturū: ista enim oratio,
quā vim habeat, non satis intelligo. Aliud est enim
celare verum quod bono viro multis in causis per-
mittitur: aliud falsum dicere mētiendo: quod aucto-
re **Augustino** non datur, vel pro vita hominis, sine
crimine: iuratus ergo quid tunc iudici respondebis?
Phi. Crimen diligenter celabo: et me dicam nihil
scire, nec notā verebor, si quis mihi mendacium obie-
cerit: quoniā cū sic loquor, ea dico, quę plane iudex

I.co..f.

Slide. th. 22. q.
33. ar. 7. ad. f.
arg.

in. f. p̄s ⁊ habet
22. q. 2. nequis.

intelligat: et vere ad mentem non modo meā, sed eti
am ipsius respondeo. Nam cum ille me de ijs crimi
nibus roget, in que iure potest inquirere, hoc est de
non occultis, sic enim interpretor: et iure interpre
tor ipsius animū: ego itidem respondeo, me nihil sci
re, eorum videlicet de quibus ille me rogat: et recte
atq; vere respondeo. Nam si quis me roget hodie: vi
derim ne Titium, quem ipse queritat, cum heri am
bo fuerint apud me cenati: vere negem, si non vide
rim hodie: quippe recte intelligo, de hodierno me
die interrogari. Nec aliter video in vſitatis, et ani
uerſarijs inquisitionibus collegiorum: et cenobi
orum vel iudices, vel sodales scholasticos / et mo
nachos, tum edicta, tum rogata, et respōsa inter
pretari. Theo. ingeniosum commentū et speciosum:
sed nihil habens aut parum veritatis: non quin re
cte, et vere sic respondeat, si quis exploratum habeat,
iudicem sua verba in eum sensum accepturum: sed
quia in ijs quas dicit (et similibus inquisitionibus)
non indocti, nec imprudentes iudices formulam te
stium rogandorum ab innocentio tertio institutam
non prætermittunt: qua in primis exceptio criminū
occultorum explicatur: nec equidem video, quomo
do possint eam citra gravem culpam præterire. sic. n.
episcopo verceleſi reſcripſit, formam vero iuramen
ti, quam a clericis nouariensibus super inquisitione
facienda in hoc negotio recepistis, in similibus volu
mus obseruari: vt videlicet iurēt clerici, q̄ sup ijs, que
sciunt vel credūt esse in sua ecclesia reformanda, tā in

De accusati. ca. 5.
liter el primo.

No. 14.

Despō. capi. ex
lucris.

capite, q̄ in membris, exceptis occultis criminibus,
meram, et plenam dicant inquisitoribus veritatem.
Hac enim formula contra legem: pretermissa, indo-
cti homines, ac istius subtilis interpretationis igna-
ri, putantes se de cunctis omnino criminibus inter-
rogari, vel socium prodent occultum crimem indi-
candovel (cōtra quam ipsi fieri putāt, oportere) pec-
catum alienum per humanitatem celantes, ipsi se
obstringent suo, propter errantem consciētiam, quę
vbi nullum est, ibi solet interdum peccatum parere:
vt testatur Paulus. Doctiores autem scrupulosa,
vel prudenti potius cogitatione rogantis verba per-
pendentes/ quomodo possunt non magnopere du-
bitare: num sibi liceat, in eum sensum verba iudicis
simpliciter loquētis interpretari? ad cuius intelligen-
tiam debent suum responsum accommodare, cum ani-
mis non perspectis, ius sit a verbis non discedere: et
iudices interdum de occultis etiam criminibus iu-
re et iniuria videamus inquirere. **Phi.** Vir doctus,
nec supersticiosus verba iudicis perinde ac lege ca-
uetur interpretabitur: nec erit sollicitus, ne quid la-
teat in iudicis animo iuri atq; legibus aduersum. **Utr**
sacerdotes solent, cum se scire negant peccata. que
per sacram confessionē nouerunt. **Theo.** Sacerdo-
tis longe alia ratio est. Deus enim et ecclesia, ipsaq;
ratio naturalis arcanum sacre confessionis, quod
multis scriptis legibus nominatim est sancitū, tā san-
ctū esse voluerunt: vt in nulla, prudētī modo et coac-
ta sic cognitorū peccatorū inficiatiōe possit esse, vel p

iurū, vel mēdaciū ppter sacramētū huius maiestātē, et
maximā publicāq; religionis christiane p̄turbatio-
nē: quā existere necesse esset si quo tpe, si q̄ ve rōne re-
ligiose cōfessum p̄dere liceret. Tūc. n. quis nō timi-
de, atq; cunctātē ad hoc sacramētū accederet? im-
mo vero q̄s nō vehemētē a sacra cōfessione deterre-
retur, qui mō sibi cōsciū esset criminis alicuius, quo
patefacto, posset infamie, et fortasse salutis etiā peri-
culum adire. Ita q; thomas peccatorum in cōfessio-
ne cognitorū occultationē esse dicit de substantia sa-
cramētī: qd̄ nemo tribuit alteri cognitioni: si quis se-
cus nouerit q̄libet occulta crimina: quippe quę mul-
tifariam licet interdum indicare. Preterea sacerdos
aliam personam induit, dum sacramentum admini-
strat, aliam dū testis producitur inuitus. Hic. n. priua-
tam magistratibusq; subiectam: illic christi personā
gerit, cuius est ad minister, nullo ne pōtifice quidem
maximo inferiorem. Ut autem quę vel iuratus quis
q; promiserit, vt publica persona, ea priuatus cū abi-
erit magistratu p̄stare non tenetur: nec propterea
quod non fecerit periurus habebitur, sic qui ne-
gat se scire priuatus, quę nouit vt minister dei ac sa-
cramenti, non mētitur, nec periurium incurrit. quę
p̄sonarū diuersitas nulla est in teste, qui rogatur de
criminibus occultis. Ut. n. priuatus nouit, sic priuatus
p̄ducitur, vt dicat testimoniū. Atq; hec quidē a ma-
gnis theologis traditur, vt sacerdotis illā inficiatio-
nē vindicēt a periurio, et vanitate quę palā est, vt dixi

4. di. 21. q. 3. ar

Uide. palu. li. 4.
di. 21. q. 3.

De iure. iur. ca.
quinta nollis.

minime in eum conuenire, qui de peccatis occultis
testimonium dicit. Ceterum nescio, hac in causa an
nihil magis sacerdoti suffragetur, quā publica chri-
stianorum doctorum iuxta, et indoctorum interpre-
tatio: quę declarat, hunc intellectum habere simpli-
cem sacerdotis inficiationem se nihil scire pręterquā
ut deum vel administrum dei, et sacramenti ut si
quis aliter verba inficiantis acceperit, sacerdos ta-
men sit extra culpam et mendacium propter publi-
cam et receptam interpretationē. quemadmodum
siquis iuret p̄tori, vera se ad omnia rogata respon-
surum: nihil opus est, ut addat, illud: dummodo fue-
ro, quę iusta sunt et honesta rogatus: nam ipso tacen-
te lex cōmunis et mos hominū interpretatur. **Ubi.**
Si mos iste, et cōsensus christianorum facit, ut sacer-
doti liceat eorum, quę nouit, notitiā inficiari, fuit
profecto tempus, cum id non liceret, nimirum ante,
quam de hoc inter christianos conuenisset, aut hic
mos inualuisset: quod nemo tradit theologorum.
Th. fateor, si quod tempus tale fuit: nullum tamen
fuisse reor: sed instituta confessione protinus aposto-
los (ut tutius esset eius arcanū a tyrannorum violē-
tia: neue quis eo timore a confessione d̄terreret) hāc
interpretationem instituisse: magnoq; consensu chri-
stianorum comprobata posteris q̄si per manus vo-
ce tenus tradidisse. Quod si cōtēdas aliquod tēpus
institute cōfessiōi, et huic interpretationi interfuisse:
quo per me non liceret sacerdotibus peccatorū co-
gnitorum p̄ cōfessionem notitiā simpliciter inficiari,

haud equidē ponam in magno discrimine: modo ne
 id circo putes, fuisse minus sanctum arcanū cōfessio
 nis. Faciamus enim fuisse. quēris quid tunc faceret
 sacerdos rogatus a pretore: cui dedisset ius iurādū?
 prudēter respōderet, si se negaret scire quidq; eorū,
 de qbus testimoniū ferre posset aut deberet: aut alia
 nō dissimili verborū cautione citra mendaciū vtere-
 tur. Ego vero his quoq; tēporibus talē quādā cau-
 tionē adhibere censeo sacerdotes: vt non solū men-
 daciū vitent, sed etiam speciem mendacij: quem
 admodum doctissimis quibusdam theologis place-
 re video: prēter q̄ si magna necessitas cogat, presidīū
 petere ab hac, quā dicimus, cōmuni christianoū in-
 terpretatione: qua nō dū instituta fortis ac religiosi
 sacerdotis fuisset, mortē potius oppetere, q̄ vel fal-
 sum respondere, vel arcanum confessionis violare:
 cum neutrum fieri possit sine crimine. Alia ratio, est
 occulta crimina secus cognita celandi: que inter-
 dum non modo citra crimen indicantur, sed etiam
 officiose: et quorum notitiā inficianti nulla talis le-
 gitima interpretatio sufragatur. **Ubi.** Ego vero et
 legitimam euangelicam interpretationem assero.
 Christus enim a discipulis se de iudicii extremi tem-
 pore rogantibus sic respondisse traditur in euange-
 lio: de die illo et hora nemo scit nec angeli in celo, ne-
 q; filius, nisi pater. Nam cum dubium non sit, quin
 filius perinde sciat atq; pater: filius nescire dicitur,
 ita videlicet, vt expediret de hoc homines ab ipso do-
 ceri: quem admodū Hieronymus exponit: vel nesci-

B

Vide gabrielem.
 iiii. sen. di. 21.
 q. vltima.

Marc. 13.

Hieronymus in
 Math.

Hieronymus in
Matth.
Aug. nihil. 83. q.

4. sent. d. 2. l. q. 3

re dicitur id est nō facere homines scire: vt Augusti-
nus interpretatur. Cur enim mihi non liceat inficia-
tionem notitię criminis occulti eodem modo inter-
pretari: vt cum se quisq; id nescire dixerit, ad indicā-
dum nescire intelligat. Theo. Res dubias et igno-
tas certis et exploratis confirmare solent, qui via et
ratione philosophantur: tu que obscura sunt, et incer-
ta obscurioribus et magis ambiguis declarare nite-
ris et confirmare. Quid enim magis anceps et du-
bium est, quā intellectus eius loci, quē citasti ex euā-
gelio? Nam vt missam faciam arrianorum expositio-
nem impietati ipsorum accommodatam: qui verba
simpliciter accipiunt, vt filium faciat minorem pa-
tre, non ne vides, quanta sit diuersitas explicādi in-
ter catholicos doctores? Hieronymus quemad-
modum dicis enarrat, et item Augustinus, qui in o-
pere de Trinitate aliter locum his scilicet verbis de-
clarat, In omnibus (inquit) quę deus ignorare se
loquitur, ignoracione non detinetur: sed aut tem-
pus est non loquendi, aut dispensatio non agendi.
Et Paulo post, si itaq; dicit filius nescit, sacramen-
tum est, vt taceat. Origenes nescire accipit pro nō ex-
periri: et filiū pro ecclesia, quippe cuius corporis ca-
put est christus. Quidam filium dei non vnigenitū,
sed adoptiuū intelligi volunt: vt tradit basilius. Nec
desunt, qui affirmant illis verbis negari christū scire
quatenus homo est: ac (vt ait petrus paludes) p sciētā
acq̄sitā, sed p infusam. Nec illa est incōmoda inter-
pretatio a qua augustinus nō abhorret) vt filius nesci-

re dicat a se videlicet, sed a patre: sciētia enim et que-
cūq; filius hēt, habet a p̄re cū se ip̄m, hoc est suā essen-
tiā, aqua nō differūt re, quēcūq; in ip̄a sunt habeat
a patre, nō a se. Sic igit nō nulli et alij aliter interpre-
tant. Quod ergo dubiū est: quō intelligi, et accipi de-
beat in magna sententiarū et enarrationū varietate
fundamētū faciemus: quo fulciatur ea sentētia: quā
tueri moliamur cōtra veterū et sūmorū theologorū
auctoritatē? Et scripture sacre ac respōsionis christi
mysteriū vel (quēadmodū Augustinus ait) sacramē-
tū, in cuius itelligētia tātope viri doctissimi laborāt
varis modis interpretātes, sustinebimus in vitā cō-
munē ad cui n̄spiam q̄libet magni viri enarrationē
transfere: eoq; nitētes quidq; contra nō mō vete-
rū ⁊ grauissimorū doctorū, sed cōmunē hoīm sensus
q̄si legē inducere?

In li. de verbis
domi.

Caput. iij.

Bi. Et qd phibet occulti criminis extra
confessionē cogniti simplicē inficiationē,
tali christianorum cōsensu, similem habe-
re intelligentiā? vt negari quasi pluribus
cognitū intelligatur: et tanq̄ respondisset conscius,
se nihil scire, quod quidem indicare debeat? Theo.
Nihil certe, si de hoc perinde consentiant christiani:
sed non consentiūt: nec par est consentiendī ratio.
Vbi. Satis consentiunt, cum lex omnibus proba-
ta sic iudicis simpliciter rogantis animum interpre-
tatur, vt de non occultis videri debeat interrogare:

B ij

Cap. quatr de
accusa, cl. 1.

que interpretatio eodē iure simpliciter respōdētis in
ficiationi accōmodat. Theo. Et que tādē lex iudicis
animū, aut talē eius ofonē interpretatur? Phi. Illa
videlicet, que p̄scripta formula rogādi testes, iudi-
cibus interdicit: ne temere de criminibus occultis in-
quirant. Theo. Uide quantū opinione fallaris: lex
illa docet potius verba iudicis, quibus testes rogā-
tur, nō esse subtilit̄ interpretāda, sed p̄inde vt sonāt:
et secūdū cōmunē intelligētā accipienda: dū sic for-
mulā p̄scribit rogandi testes, vt explicet occultorū
criminū exceptionē: que superuacanea videri pote-
rat, si legitima esset talis interpretatio. Ista igit. lex
tibi nihil suffragatur: ac obstat potius, nisi si quā aliā
habet, quā nullā esse reor: cuius auctoritate iustus
interpretationē istā cōtrariā cōmuni hoīm intelligē-
tiē tuearis. Quid igitur iudex velle debeat, iure et le-
gibus facile est peritis hoīb. explicare: quid autē ve-
lit ex v̄bis ip̄ius simpliciter acceptis est indicādū. Cū
igit iudex testes absq̄ exceptione de cūctis criminib.
interrogat, in magna culpa est p̄pter rationes:
quas supra memorauimus. Quo circa a doctis et re-
ligiosis testibus, anteq̄ respōdeāt, admonēdus est, vt
v̄bis aperiat aīm suū: ne velle videat, de occultis etiā
criminibus p̄ter leges inq̄rere: tūc si de nō occultis,
rogare se dixerit, licebit testi occulti dum taxat crimi-
nis cōscio, se nihil scire respōdere: sin aliter, quid hic
vir bonus facere debeat, iam (si placet) cōsideremus.

¶ Caput. v.

Caput.v.

Uigitur productus quid cōsiliij cape
res, si se iudex indicaret: vellentq; sibi
de occultis etiā criminibus respōde
re? Exempli gratia si manifestis homi
cidijis, sed occulte patratis, vehemen
ter cōmotus: et putans tali tēpore le
gem illā iure posse preteriri, quē inq̄ri vetat in occul
ta crimina: aut malitia et pertinacia te cogat etiā de
quālibet occultis homicidijs respōdere: qđ iuratus
huic iudici respondebis? *Thi.* Nūq̄ me iudicis vel
temeritas, vel stultitia sic trāsuersum ager, vt preter
legem nature socium p̄dam, et infamē. Nam quod
mibi spōte facere non licet, id nō potest per alterius
iniuriā coacto licere. *Theo.* Quid ergo iudici respō
sionē flagitanti respondebis? *Thi.* Nō ego quidq̄
narrabo falsi: nec fictam narrationem preteram spe
ciosis mēdacijis: sed me de occulto illo crimine per
cunctāti nihil aliud etiam tunc vel iuratus, q̄ me
nihil scire respōdebo: hoc autē prolatis verbis: nam
illud in mente mea subiungā, quod quidē debeā iu
dicare, nihil sollicitus quomō iudex iniquus sit meā
orationē accepturus. *Theo.* Te igit dicis (scio qui
bus auctoribus) non lōga oratione, sed paucis ver
bis peieraturum. *Thi.* Non peierat, qui non menti
tur: nec mētitur, qui non dicit contra mentē. Nā mē
tiri id demū esse interpretantur, cōtramentē ire: qui
sic ergo mēte cōcepit, nihil se in ea causa scire, quod

enulgare debeat, is nō dicit cōtra mentē, si se neget,
 quidq̃ in ea causa scire: et si voce pretermittat illud,
 quod quidē iudicare debeā, cū sit satis id mēte exci-
 pere, ⁊ tacita cogitatiōe loq̃. Theo. Quis te docuit
 tā belle nugari? Quis tibi piuriorū tā pulchrā late-
 brā indicauit? Nā isto quidē modo nec ego mētiar,
 si me dicā, nūq̃ Hispaniā vidisse: modo illud cogita-
 tione adijciā: his quidē viginti duobus annis, postq̃
 ab ea sum in Italiā Bononiāq̃ profectus: qua me-
 dacij excusatione si vti vellē, quis me ferret grauium
 prudentiūq̃ viroū. Si quid igitur veri habet vulga-
 ris ista interpretatio cōtra mētē ire: hoc declarat: mē-
 tiri esse, aliud animo sentire, aliud fallendi grā signi-
 ficare: seu verbis id fiat: seu gestibus aut factis. Nā re-
 cte Augustinus mendaciū esse definit: falsam signi-
 ficationem cum intentione fallendi. Verborum au-
 tem significatio seu pferantur ea singulatim, seu in
 orationis complexu, non dicentis arbitrato tempe-
 randa est: sed ad cōmunem loquendi consuetudinē,
 et intelligentiam: sic enim iure cauetur accipiē-
 da et accommodanda. Ergo si dicas, te nihil in ea
 causa scire, haud dubie mentiaris, falsa est enim ora-
 tionis significatio, et ab eo quod occultas animo dis-
 sentiens: quia te nihil omnino scire, et tu dicis, et
 quicunq̃ te audit intelligit: tu tamen tibi conscius
 es, te aliquid scire, quamuis id non putes enun-
 ciandum.

In. li. cōtra mē-
 dacium.

Despōsa cap. ex
 litteris.

Caput.vi.

Mi. Tu igitur nugari putas Grego-
rium in libro moralium, cum nos do-
cet, oportere non verba, sed dicentis
animū cōsiderare. Theo. Ego vero et
grauissimā, et sanctissimā esse istā Gre-
gorij doctrinā, certum habeo: que de-
clarat, non esse maliciose interpretanda verba eius,
qui plane loquitur et sine fraude: quod boni et equi
homines intelligant, etiam si quod verbum excide-
rit loquenti, siue vt cumq; prolatum fuerit, quod
possit in calumniam rapi maliciosa interpretatione.
Hec enim sunt, si recte memini, verba Gregorij ex
moralium libro. xxvj. Humane aures talia verba
nostra iudicant, qualia foris sonant: diuina vero iu-
dicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferun-
tur. Certe nouerit ille. qui intentionem ac volun-
tatem alterius varijs explicat verbis: quia non de-
bet aliquis verba considerare: sed voluntatem et in-
tentionem, quia non debet intentio verbis deserui-
re: sed verba intentioni. quam orationem Gregorij
quis non videat ad calumniam dumtaxat resfellen-
dam pertinere? Calumniatur enim, qui intentionē
et voluntatē alterius (vt ipse ait) varijs explicat ver-
bis. Nam licet in dubijs nō sit a verbis discedendū,
vt Alexander tertius Archiepiscopo cantuariens. re-
scripsit, vt modo dicebamus: tamen cū de intellectu
constat, animus potius loquentis cōsiderari debet,
q̃ verba. Sic enim locū viri doctissimi interpretatur

Habetur. 22. q.
v. cap. humane.

Cap. ex lris d:
sponsa.

B iiii

Glossa decreti

Glo. in cap. bu
mane. 22. q. 5.

Glo. in ca. qui pe
terat. 22. q. 5.

habef. 22. q. 5.
ca. quacūq.

Et habef. 22. q.
5. cap. ecce dico.

qui docet, cum calliditas adhibetur ab alterutro di
cente, vel accipiente, tum deū orationem accipere ad
mentem eius, qui simpliciter intelligit: quemadmo
dum igitur Gregorius calumniam eorum tarat, qui
contra loquentis indubitata mentem verba mali
tiose interpretantur, sic Augustinus et Isidorus
stultitiam eorum damnant, qui se per dolos et astu
tias putant, posse mendacium, aut periurium effuge
re. Isidorus enim sic scripsit in libro sententiarum se
cundo: quacumque arte quis iuret, deus tamen, qui
conscientie testis est, ita hoc accipit sicut ille, cui iura
tur intelligit. Augustinus autem in quodam sermo
ne: multi falluntur (inquit) in hoc, et putant, quia ni
hil est, per quod iurant: ideo non se crimine periurij
teneri. Proius periurus es, quia per id, quod san
ctum non putas, falsum iuras: si tu illum sanctum non
putas, sanctum putat, cui iuras: non enim quando
iuras, tibi aut lapidi, sed primo tuo iuras. Quibus
Isidori et Augustini verbis satis intelligit, nec dicē
tis astutia mendacium, aut periurium vitari: et de ver
borum veritate ad mentem audientis: et verba secundum
communem intellectum accipientis esse iudicandum.
siquidem (ut gratianus vir doctissimus, et idem gra
uissimus ait) deus dupliciter aspernator simplicem
intentionem utriusque considerat: et tam ex parte reci
piētis, quam ex parte prestantis verborum artem, asper
natur, et odit. Ut igitur redeamus ad illam tuam respo
sionem: si crimen occultum, cuius conscius es, te scire
neges, tibi fortasse non nihil dicas, certe rogati iudici

gratianus

mētariis. Nam ad eius intelligentiam verba tua falsa sunt. quo plane convincitur leue illud (ne puerile dicam, et ioculari) cōmentum quorundam, qui se posse putāt ingeniose iudicium diligentiam frustrari, citra mendacii crimen: si quavis amphibologia etiā inusitata, et alijs incognita, percunctantem eludāt. Sic enim docēt exempli causa: si p̄tor Titium, quem tu fugientem domo tua receperis, nominatim vestigans, ei in sequens ex intervallo, te roget, vel iuratū in hunc modum: vidisti huc ingrediētem titium? nō peierabis, ac ne mentieris quidem, si sic responderis: haud equidem vidi hunc ingredientem titium: dū modo manu latenter admota sinui tibi partem tue tunice demonstrares. Megant. n. huc pro nomine domū magis, q̄ sinum tuum significari. Itaq̄ satis esse in alterutro intellectu ancipitem inficiationē esse veram. Nam simili verborum dubiorum artificio cum alios de quibus est inscriptura sacra, tū in primis Abraham et Jacob mendacium effugisse, cum ille Sarram filiam fratris sororē suam esse diceret, hic primogenitum se esse ceco patri affirmaret, cum esset posterior Esau: propterea q̄ sororis nomine etiā cognatam, fratrisq̄ filiā mos esset hebreis significare: et primogenitus intelligi possit vt primū fratrum genitura; sic item si quis tali iure censeatur cuiusmodi erat Jacob, cum emissent ab Esau ius primę geniture. Quasi vero similis, aut par ratio sit verę legitimę q̄ amphibologie, et eius quam sibi quisq̄ temere fingat: nec p̄terea valeat quisquam hominū di-

uinare. Qua velle sibi in mendacio patrocinari: nisi
ego magis fallor, hominis est aut leuiter errantis,
aut certe parum pie ludentis in rebus maxime serijs
et religionem attingentibus. Nam vir grauis, aut mi
sericordia ductus et indulgens humanitati simplici
ter metietur officiosum mendacium: vel cum volet (sem
per autem velle debet) omnino non peccare, tacebit: aut
si minus id dabitur, verum fatebitur nullis adhibitis
verborum technis. Auctore Augustino, qui sic scripsit
in libro de conflictu viciozum, et virtutum. Nec arti
ficioso mendacio, nec simplici verbo oportet quicquam
incipere: quia quomodolibet metitur, occidit animam:
Et alio in loco: si quis (inquit) ad te confugerit, qui de men
datio tuo possit a morte liberari, non est mentiturus:
os enim quod mentitur, occidit animam: nec ut prestes,
mentiri studeas: nec qualibet fallacia vitam alicuius
defendas. Quamquam quod pertinet ad illa sanctorum
patrum exempla, longe rectius et commodius Abra
ham et Jacob de mendacio purgari contenderim: si
(quemadmodum credi par est) sic eos locutus esse
dicamus latenter admonitos a iubente deo: cuius
voluntati qui paret, is recte pieque facit: licet interdum
nescientibus hominibus peccare videatur. Ac eo
dem modo iudico de lenocinijs et blandicijs, qui
bus illectus est a Iudic Olofernes: et quibusdam
alijs, in vetere testamento memoratis. Qui si talia fe
cissent iniussu dei, vir, aut ne vir quidem possent a pec
cato vendicari. Talia vero exempla si quis dubi
tat, recte ne possint ad communem christianorum vi

22. q. 2. nec arti
ficio.

22. q. 2. ca. si quis.

tam transferri, Gregorium adhibeat auctorem: cuius illa est grauiſſima ſententia: ſiquis per vetus teſtamentum ſuum vult tueri mendacium, quia minus illic quibuſdam fortasſe nocuerit, dicat neceſſe eſt: rerum alienarum raptum, retributionem iniurię, quę inſirmis illic conceſſa ſunt, ſibi nocere nō poſſe: quę omnia cunctis liquet, quāta animaduerſione veritas in ſequitur: quę nobis iā ſignificationis ſue vmbra poſtpoſita in vera carne declaratur.

habetur. 22. q. 2
ſiquis.

Caput ſeptimū.

Ibi. Quoniam me vrgeſ inuidia vocabuli: eſt enim mendacij nomen vehementeſ odioſum, iam illud confitebor: et contendam, quod eſſe arbitror Auguſtini verbis conſentaneum: me tunc falſum fortasſe dicere, ſed mēdacio nō implicari. Ut enim ſi quis qđ nō eſt, id eſſe putās affirmet, falſum qđ dicat, ſed nō mētiatur: quoniā id errore facit, nō animo fallēdi: ſic nec iſ mentiri putādus eſt, qui falſum iudici reſpōdet, non vt eum fallat, vel falſum dicat, ſed ne ſocium perdat, et infamet. in ipſa enim mēdacij dēfinitione Auguſtinus, quę auctorem citaſti, ad falſam ſignificationem adiecit animū fallēdi: hoc eſt dicēdi falſum. The. nō ſatis intelligo qđ dicar, niſi forte huiusmodi eſt, pręter huius boni viri volūtātē eſſe

Aug in. li. cōtra
mēdacium.

Ethi. 3.

Arist.

Aristo.

falsum dicere (quoniam fallere sic ipse interpretaris)
sed eo ferri tota voluntate, quę intentionis nomine
ab Augustino nuncupatur, non vt falsum dicat, sed
vt socij seruiat cōmoditati. An recte interpretor ora
tionem tuam? *Phi.* tu vero rectissime. Nam volun
tatem finis esse, vt electionem eorum, quęducunt ad
finem, consentiens est philosophorū doctrina. *Theo.*
*H*unc igitur contendis, non voluntate sed, inuitum
significare falsum. Ac pro inde non mentiri, cum ab
sit animus fallendi, falsum ve dicēdi. *Phi.* id ipsum.
Nam quid magis alienum est a bono viro, q̃ volen
tem, et nullavi coactū enūciare falsum? *Theo.* Isto
igitur modo cum suas quisquam merces, aut pretio
sam supellectilem in mare iactat, vt vim fluctuum, et
tempestatis effugiat, id factum inuiti hominis esse
dices, atq̃ coacti. *Phi.* Sic proorsus existimo, nec id
opus voluntarium mihi esse videtur. quis. n. velit su
um magnum malum et grauissimam iacturā? *The.*
*A*t Aristoteli videtur prudentissimo nature inter
preti, et morum grauissimo magistro, qui sic scripsit
in tertio libro ethicorum nicomachi. Nemo inquit
simpliciter iacturam facit intempestate volēs. Id ta
men vt se ceteros q̃ conseruent, faciunt omnes sane
mentis. ita cum mixte sint huiusmodi actiones, vo
luntarię tamen magis esse videntur. tunc enim cum
sūt, expetendę sūt. finem vero actionis ratio tempo
ris moderatur. quam obrem cum quisq̃ agit, tunc
actio voluntaria vel secus appellari debet. tunc autē
volens agit. Nam principium mouendi partes instru

mentarias in talibus actionibus in ipso est, quorū
autem principium est in ipso, hec agat, an secus in
eiusdem est potestate. quo fit, vt tales actiones sint
voluntarie. Hanc Aristotelis de navalibus iacturis
sententiam transfer, ad illius boni viri pronuntiātū,
iam intelliges ipsum volentem dicere falsum, ac pro
inde mentiri, licet non dicturum, si posset alia ratio-
ne malis impēdentibus occurrere. Itaq; dum cupit
humane facere socij causa, facit contra legē dei men-
tiendo. Ne vero putes philosophorū precepta a san-
ctorum patrum decretis abhorre, audi quid scri-
pserit Augustinus, cum vellet hanc ipsam contro-
uersiam diiudicare. Merito inquit queritur, que
sunt peccata nolentium, vtrum que a nesciētibus cō-
mittuntur, an etiam recte dici posset, peccatum esse
nolentis, quod facere compellitur, nā et hoc contra
volūtātē dici solet. sed vtiq; vult id, ppter quod facit
tāq; si peierare nolit, qđ tamē facit cum vult viuere,
siq; nisi fecerit, mortē minetur. vult ergo facere, qā
vult viuere, et ideo nō per se ipsum appetit, vt falsum
iuret, sed vt falsum iurādo viuat. Quod si ita est, nesci-
o vtrum possint ista dici peccata nolentium, quali-
ter hic dicuntur peccata expianda. Nam si diligen-
ter inspicatur, forte ipsum peccare nemo velit, sed
propter aliud quod vult peccat, omnes quippe ho-
mines, qui scientes faciunt, quod non licet, vellent li-
cere facere, vsq; adeo ipsum peccare nemo appetit
propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex ipso
consequitur, hec si ita se habent, nō sunt peccata no-
lentium nisi nescientium, que discernuntur a pecca-

in li. quest. et ha-
betur. 15. q. 1. c.
merito.

tis volentium. vides Aristoteles, et Augustinus
consentiētes, quā valde sententię tuę refragentur?
contra tantos igitur et tam graues auctores sustine
bis ēt nunc aperto errori patrocinari? Age vero si
sic statuis qui fallit falsum ve dicit tēporibus addu
ctus, nō dicturus, si posset aliter vitare malum, huic
abesse fallēdi, falsum ve dicendi animum et volūta
tem, et propterea non mentiri, non vides eos, qui per
niciosissime mentiuntur, te auctore se se posse a men
dacio vindicare? etiam si quis christianus cum sit ac
recte fidei, christū neget esse deū, vt necē sibi ab here
ticis aut impijs intētatā effugiat, quo qd magis pōt
basilidis errori, aut elcesaitarū suffragari? hic. n. nō
fallendi libidine falsum dicit, sed ob id duntaxat, vt
mortis periculum euadat, cuius mendacium perni
ciosum esse constat, atq; mortiferum. Corde enim
creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad sa
lutē, vt testatur Paulus Et christus, qui me nega
uerit (inquit) coram hominibus, negabitur corā an
gelis dei, ex quo plane intelligitur, non satis esse, veri
tatē animo concipere, nisi eādē cum res poscit cō
fiteatur. Res autem poscit, quotiens cunq; est ali
quid pronuntiandum, Nam christum negaret, h ne
gat veritatem, christus ipse docet, cum ait, ego sum
via et veritas. Ad summam si tibi constare velis, cō
fitedū est, in tanta hominū vanitate, tot mendaciorū
technis atq; fraudibus (octo. n. genera mendaciorū
numerat Augustinus) mentiri neminem preter eos
si qui mentiuntur libidine duntaxat mentiendi, nu

2010.

2uc. 12.

Jo. 14.

in. li. de mēdacio
et habetur. 22.
q. 2. primum.

lum inde preterea commodum expetentes, quod
rarissimum est, nec tan malorū. siue iniustorū, q̄ leui
culorum hominum viciū, vel potius infania, quo
circa Augustinus mirum mendacium id esse tradit,
quam sententiam non video, quomodo possis con
tra eundem Augustinum, theologorumq̄ consensu
tueri. Nam quod philosophis placere dicebas
voluntatem esse finis, vt electionem eorum, que du
cunt ad finem, vide ne hoc aliter ab eisdem philoso
phis tradatur, non enim (si recte memini) voluntatē
finis esse dicunt, sed ipsam magis esse finis, q̄ eorum
scilicet, que ducūt ad finem, in quibus versatur ele
ctio, nō inficiantes, hec quoq̄ ad voluntatē pertine
re. Nam qui possint? cum electio absq̄ voluntate nul
la sit, vt interim taceam, quod finis ab eisdem philo
sophis vocatur, quocunq̄ animus voluntasq̄ fer
tur, fertur autem interdum in ea, que proisus asper
naretur: nisi angustiis iniquioribus interclusus, illa
tunc tēporis putaret expetenda cū minus malū eisdē
philosophis auctoribus bonū quodāmodo esse vide
atur. quod ijs accidit, qui mentiri malunt, aut iactu
ram facere rei familiaris, quā mortē oppetere. sed fi
nis alius alio potior est, et in quoque genere vel acti
one licet alia sint, que recte possint appellari fines,
hoc tamē nomē id sibi vēdicat potissimū, cuius gra
tia cetera sunt, et q̄ agit ab hoc potissimum nomina
tur. Nā q̄ lucri questusq̄ causa adulterat, ⁊ q̄ mer
cedē capit ab adultera, hic nō tā itēperās adulterq̄

mentira -

Eth. 1.

Eth. 5

Eth. 1.

Eth. 5.

in expof. ps. 5.

Ro. 3.

vocandus est. si philosophis credimus, quod iniustus et
avarus. Utrumque tamen recte nominari posse: ne-
mo dubitat: eodem modo qui falsum dicit, ut pericu-
lum euadat, timidi potius nomen feret, quam vani et me-
dacis, tamen fuisse mentitum nemo debet dubitare,
que eadem ratio est eius, qui falsum respondet iudi-
ci, ut suis alterius ve incommodis occurrat, quippe
volens iudicem fallit, que summa ratio est, ut sepe di-
ximus, mentiendi. Phil. Ergo tu iudicem ab eo fal-
li existimas, qui hec ipsum celat, de quibus ille iusti-
us ageret, si non inquireret. The. Ego vero certum
habeo, si celat respondendo falsum. An tu neminem
falli, si ne sua quantulumque iactura vel damno
putas? Phil. An ego non putem? vel me falli existi-
mem, si quis vir bonus precipitem in aliquod meum
magnum malum falsa me oratione, sed tamen salu-
tari reuocet a consilio pernicioso? Theo. Imo vero
te fallat auctore Augustino, fallacia tamen non sibi,
leuiter quidem, attamen peccanti, sed tibi salutari (fal-
lit enim, qui falsum qualecumque alteri pro vero per-
suadet) et mentiatur, sed mendacium officiosum, quod
genus peccati leuissimum, si non est committendum,
Auctore Augustino, non dico ut alterius hominis
saluti et fame consulatur, sed nec ut sue quisque prospici-
at, non sunt enim facienda mala, ut eueniant bona,
ut Paulus docebat Romanos, quanto turpius
erit in qualicumque causa, ut vitet quis alterius cuius-
piam damna, falsum iudici iure iurando confirma-
re, quod efficitur etiam turpius et grauius, si quam

iudex habeat probabilem causam crimen inuestigā
di rumore aut suspicionibus antegressis, tunc enim
vel citra ius iurādū turpis ac pñciose mētiatur, q̄ iu
dicis iure susceptā operā frustret sua vanitate. **Phi.**
Quid igit vir bonus faciet, si in tale tēpus inciderit?
quem video per te ijs angustijs interclusum, vt quo
cunq; se vertat, sit magnam plagā accepturus? aut
enim se obstringet mēdacio, ac potius piurio, vel so
cium prodet, et infamabit, quorum vtrumq; est im
pinum atq; nefariū, et cōtra leges diuinas et natura
les. Quid cōsiliij dabis his difficultatibus implicato.

Caput. viij.

Deo. Dicā equidem quod sentio, et
quod me ratio docuit, pceptisq; ma
gnorū virozū, arbitror eē cōsentaneū.
Primum oīm meminisse debes, id in
quo oēs, qui via et rōne philosophātur, oēsq; theo
logi consentiūt, nullū tēpus incidere posse, quo sit ne
cesse cuipiā turpis agere, se ve obstringere peccato.
Nā qd vitare quis, aut vicissim prestare nō pōt, hoc
vt vitet, aut prestet, nemo pōt, lege diuina obligari, q̄
aūt cōtra legē dei non facit, dicit, aut cogitat, vt totā
pcti definitionē cōplectamur, hūc certū est nō tene
ri nec pcti, nec turpitudinis. Ex quo intelligit haud
dubie, nullas diuinas leges, vel etiā naturales (oēs
enim naturales diuine sūt, licet nō reciproce) esse in
ter se penitus cōtrarias, quāuis interdū tales esse vi
deātur, nō dico simplr, vt altera i vniuersum iubeat,
altera vetet exēpli grā mētiri vel furari, in quo eēt a

De lib. arbi.
li. 1.

perta legū dissensio, et latoꝝ in cōstātia, sed ne tum
quidē, cū tēpus incidit, quēadmodū sepe ī magna re
rū agēdarū varietate solet, vt altera suscipi aliqd, vel
omitti iubere, altera vetare videat. Intelligendū est
enim, omniū cuiusq; generis legū, quibus hūana vi
ta dirigit, moderatrice, hoc est int̄pretē, esse rectā ra
tionē, quē dei legē eternā affectat. a qua lege eterna
omnis lex iusta pficiſcitur. est enim lex eterna sūma
ratio, cui semp est obtēperandū, quēadmodū tradit
Augustinus simul affirmans eiusdē legis notionem
scriptā esse in mētibus n̄ris. Cur enim qui fame cōfi
citur, extremaq; inopia laborat, si rē alienā ad cibū
vitę necessariū auferat inuito dño, is non tenet diui
na lege, qua furta seuerē vindicant? nempe quia re
cta ratio sic illō dei p̄ceptū interpretādo in tali cau
sa moderatur, quasi necessitas oīa faciat omnibus
cōmunia: furtiq; rationē excludat. melius est enim
vt copiosus supellectile vna p̄inetur, q̄ vt egenus fa
me pereat, et quia sic iudicat, et interpretatur recta
ratio, id circo sic deo placere dicimus, qui est omniū
et rerum dominus, et legum summus moderator.

¶ Caput. ix.

ec igitur summa est omniū iustarū legum
de rebus agendis, hoc potissimū iuris est
tū diuini, tū etiā naturalis, vt semp vitent̄
grauiora mala, semper fiat quod iustum
et equum sit. semper recte rationi pareatur. Hanc
enim normam esse virtutum et vicioꝝ, docet non
modo theologi, sed etiam philosophi, qui cum res

Eibi. 1.

quā optime fieri potest, efficitur pro rerum videlicet Ethi. 1.
facultate, tunc eadē natura duce et auctore fieri cō-
firmant, quamuis scriptum et formula cuiuspiam le-
gis aliorum vocare videatur. omnis enim lex etiam
naturalis: sic est accipienda et interpretanda, vt si qd
acciderit in tanta rerum varietate et in cōstantia, qd
aliter fieri, q̃ lege cauetur: melius esse mostret recta
ratio, non putemus eam legem aliter faciēdo viola-
ri. forsitan enim natura non patitur rerū agendarū,
vt lex aliqua simplex, et vniuersalis a quocunq; etiā
ab ipsa natura, vel deo feratur, quę singulis euentis
et actionibus semper sic accommodetur, vt nihil ac-
cidere possit, in quo eadē desideret aliquod recte
rationis moderamē seu interpretationem, nec id la-
toris culpę tribuendum est, aut ignorantie, sed ipi na-
ture rerum, quę talis est, vt modo dicebam, et docēt
philosophorū maximi, quę cū ita sint, religio tamen
christiana quasdam leges diuinas tam ratas, et san-
ctas esse voluit, vt nullo vnq; tēpore christiano liceat
ab ipsarū scripto discedere, pręter q̃ in ijs quę recte
rationis infpretatio ab ecclesia publice iā recepta, et
prudētū, ac pīorū cōsensus excepit, nō si vel maxima
cōmoda, aut incōmoda priuata vel publica adhor-
tari videantur, seu vicissim dehortari, aut si quis lo-
cus etiam nunc esse potest nouę interpretationi, rei
genere, ac magnitudine postulante, eam non singu-
lis quālibz doctis viris p̃mittitur, sed vniuersę eccle-
się eius ve p̃fecto pōtifici maximo reseruaf, hę ve-
ro leges sunt precepta ip̃a decalogi in eo intellectu,

Plato. in ciuili.
Aristo. Ethi. 5.

quo sunt ab ecclesia declarata, a quibus velut fontibus
manant reliquæ omnes iustæ leges, quæ mores attingunt,
tunc pontificie, vel civiles, tunc etiam naturales, quas ut pri-
dientium hominum naturalis ratio deriuauit, sic eadem sepe
in varietate rerum existentium exponendo moderat. harum
igitur posteriorum legum etiam naturalium, non ea vis et au-
ctoritas est, ut possint, aut debeant cum illis suis quasi
capitibus comparari. quam obrem si venerint in cõte-
tionem, nullo unquam tempore est a principe lege discedendum.
Sed si quando due te posterioris ordinis leges sic in-
diuersa distraxerint, ut simul utriusque satisfacere non
posse videaris: nunquam errabis, si quo te cumque duxerit
recta ratio, huc sequeris, quantum scriptum alterius le-
gis videatur in diuersum reuacare. quod facit qui celat
potius occultum socii criminem, quam pareat iudicis imperio
iniuste suum munus exequetis, quantum simplici lege sit
cautum, ut prefectis pareamus.

Ro. 13. etiam. 1.
pe. 2.

¶ Caput. x.

Mi. Optimam tu quidem, et pulchram ra-
tionem constituisti dirimendi controuer-
sias, si quando leges venerint in cõtentionem,
ut omni scripto legis semper iudicium recte
rationis preferatur, sed mihi negotium nibilo magis
expedisti. ad huc enim hereo ad eandem salebram. Et
quod sit iudicium recte rationis ignoro. eoque magis,
quod sepe eandem causam alij aliter diiudicant penitus
contraria decernentes, quorum quisque suum iudi-
cium a recta ratione profectum esse cõtendit. Theo.
Tibi videlicet arbitrabar theorema philosophorum,

non excidisse, quo bonum et rectum id esse docent,
et vicissim malum ⁊ prauū, quod tale iudicatur esse,
a bonis et prudētibus hominibus. quo perspicue in-
telligitur, rectam esse rationē, qua viri probi et sapiē-
tes dirigunt. Nec est enim ratio manans ab ea, quā
legē eternā appellamus. Itaq; philosophi tū pores,
tum etiā qui christiane philosophātur, excessuū, et
defectuū mediocritates, quę virtutes nominantur,
tunc recte constitui docent, cum sic a prudentibus vi-
ris definitur. vt aut nos ratio docet, vtq; sancti pa-
tres definierūt in octauo cōcilio Toletano, viri pru-
dētis est, in tali legum discrepantia, quę quāq; pre-
ter missam legem incōmoda, ac turpitudines sequi
videātur, diligēter cōsiderare, ⁊ his inter se collatis,
in qua lege prętermittēda minus ppexerit esse mali,
hanc tali tempore prętermittere turpe non esse cōsti-
tuere. Nam minus malum (vt supra dictum est do-
centq; philosophi) vicem habet boni. Itaq; hoc pla-
cēt deo, et probatum est hominibus, vt verbis vtar
Pauli, hoc maxime nature consentaneum est: quę
vellet illa quidem semper opus absolutum confice-
re, sed cum id non datur, materia, quam tractat, aut
alia re quapiam impediēte, satis habet, suum mu-
nus strenue pro facultate, et ratione rerum suppe-
tentium obire, nec id esse, putat pręter suam digni-
tatem. Quāq; huiusmodi quoq; legum interpreta-
tio sepe prudentium hominum sententiā non con-
tenta, auctoritatem etiā requirit pontificis maxi-
mi.

Ethi. 2.
Cap. 2.

Ethi. 5.

Roma. 14.

Caput.xj.

Edeamus igitur ad eas leges, quę huius boni viri, cui cōsulere volumus, animum distrahūt in varia cōsilia, et vtriusq; vim, et auctoritatē cōsideremus. Altera dicit, occultum socij crimen diligenter occultabis. Iusta lex est: honesta, et a natura pfecta, sed quā preterire licet aliquando, si spectet in alterius malū, et multo magis in tuū, ac maxime omniū in periculo religionis, vel reipublice. Altera lex dicit, nō feres testimoniū falsum, legē audio sacram, diuinā et naturalē, nō cuiusuis ordinis, sed ex ijs, quę continētur in decalogo, breuiter a cuius scripto nemini vllō vnq; tēpore licet discedere, non si necesse fuerit millies mortē optetere, et tota ciuitas periclitetur. Quibus legibus comparatis, crimē est profecto crimē, dubitare, vtra sit alteri in contētionē preferenda. **P**hi. Iusiurandum ergo, quod dedi, prebet mihi ius respōdendi. **T**heo. minime vero, sed necessitas, qua cogeris, tibi permittit respondere, cum prius non liceret, veritas porro: et iusiurandū, ne falsum iudici presertim referas interdicit. Non igitur verū est, quod tibi **P**aulo ante sumebas, si quid spōte facere nō licet, id nūq; ne coacto quidē licere cuipiam, vt effugiat aliquod malū. **P**hi. Si qua vis allata pōt nō modo subleuare, sed tollere etiā ominino peccatū, eodē modo non delinquet, si quis tpibus adductus peierabit, aut vrgente necessitate adulterabit. **N**oc aut nec panis religio, nec philosophię ratio, qbus q parere velit (oēs

Vide caiet. in.
22. q. lxx. ar. 1.
et. 2. ad finem.

autem velle debebunt is morietur potius, q̃ turpi-
ter faciat. Facit autem turpiter, qui crimen occul-
tum patefacit. Theo. Longe alia causa est peleran-
tis vel adulterantis, et eius: qui inuitus prodit occul-
tum alterius crimen. vt enim quis iure iurando fal-
sum confirmet, vel adulteretur, recte fieri nunq̃ po-
test. pertinet enim ad p̃cepta vetantia, que nullam
patiuntur temporis exceptionem. Itaq̃ mori po-
tius est, vt modo dicebam, quam se talibus crimini-
bus obstringere. nec potest vlla necessitas delinquē-
tem a peccato vindicare, cum sint ex eorum genere,
quibus etiam Aristoteles mortem preferri oportere docet, occultum autem crimen celare, quod refer-
tur ad p̃ceptum charitatis, ex eorum numero, que Ethic. 3.
affirmatiua nuncupantur atheologis, et temporis
intermissionem admittunt, tantum, abest, vt semper
sit honestum, vt interdum turpe etiam habeatur, ni-
mirum cum crimen spectat in alterius perniciem,
vel saltem mediocre malum, in periculo reipubli-
cę, qua religio quoq̃ continetur, multo etiam ma-
gis, nisi aliter, q̃ indicando obsisti possit impenden-
tibus malis. Ergo si crimē occultum indicare iam li-
cet, iā secus, cōsiderāda est ratio huius diuersitatis,
et eam semp̃ tenere iustitię fuerit, atq̃ prudentie. est
aut̃ vtrubiq̃ ratio charitatis in socium, que te iubet,
vt consulas ipsius commoditatibus. Celas occultū,
socij crimē, recte facis, quia te charitas adhortatur,
ne socium ledas. Enuncias crimen in alterius peri-
culo, vt euites maius malum, rectius facis, quā si ta-

ceas. Hoc enim exigit ratio charitatis, vt si vtrumq;
fieri non potest, innocenti potius de maiore vel pari
malo periclitati pspicias, quā fontis et male cogitā
tis impunitati. Si tibi ergo charitas precipit socij cri
men enunciare in alterius piculo, cur eadem tibi id
ipm nō pmittat in tuo pari discrimine? Nū christia
na charitas pbat ordinē preposterū dilectionis? vt
quis alterū magis diligat, quā se ipsum repugnāte
natura? Si quis igitur tyrannus, perspectę seuitię,
id tibi malum, nisi crimen indicaueris, intentet, pro
pter quod malum in altero vitādum licet indicare,
nihil peccabis indicando, sed fungeris potius offi
cio religiosę charitatis, quę semper est naturali con
sentanea, et facit etiam, vt quędam permittantur in
sua causa, quę in aliena sunt criminosa. Nam ciuem
indēnatum iniusu magistratus interimere, crimen
est, et quidem magnum, sed si hoc facias coactus,
iniuriam videlicet repellendo cum moderamine in
culpate tutelę, iuste facias, licet lex quędam natura
lis et diuina iubeat, vt vite hominis parcas, etiam
male de te merentis. Quid ita? nimirum quoniam
si leges in contentionem venerit, illa tibi sanctorum
se debet, quę te tuā vitam tueri iubet, qđ prestare sci
licet, vt fingimus, nō potes, nisi aggressorē occidas.

Caput. xij.

Quod autem dicebas theologorum con
sensu nulla lege quęq; obligari, vt de oc
cultis criminibus testimoniū dicat, theo
logi (si diligēter inspicias) quęstionē hęc

non simpliciter definiunt, sed interesse docent, vltro
ne crimē deferat, an rogatus ab altero vel iussu le
gitimi iudicis ad dicendum testimonium accedas.
Nam his auctoribus vltro crimem socij deferre,
nec boni viri est nec religiosi, preter quam (vt mo
do dicebam) si vergat in cuius piam incommodum
vel rei publice iacturam, quibus malis occurrere
non aliter valeas, aut ante gressa fraterna correptio
ne (sic enim vt scis, vocant amicam et piam admoni
tionem) si ratio postulat peccati, nam tunc imminen
tis mali eum, cuius scire interst admonere, et male
cogitantem nominatim, si rei magnitudo poscet in
dicare, non delatoris inhumani opus, sed iusti, et bo
ni viri officium esse decernitur. modo id facere possit
sine suo periculo. Nam que delatio alias utilis et ho
nesta fraudi esse pōt deferenti, in si crimem probaue
rit, hanc probationibus minus suppetentibus prete
rire prudentis est auctore Augustino, et legibus ca
uetur. Sin autē rogeris, vt testimonium dicas, tunc
cause genus est considerandum. nam iniuria laborā
ti, presertim in capitis aut fame discrimine, qui cū va
let, non opitulatur, perinde peccat, sceleri consenti
ens, ac si res calumnijs oppugnaret, recte viris do
tissimis interpretantibus consentire eum, qui tacet,
cum possit refellere. Nam qui a socio iniuriam (vt te
statur Ambrosius) si potest non repellit, tā est in vi
tio, q̄ qui facit. nec caret scrupulo societatis occulte,
qui manifesto facinori desinit obiare, vt Anastasius
et item Damasus Pontifices scripsere. Vir igitur

de here. in sexto.
ca. nolentes.
in hom. de poeni
et habetnr. 2. 4.
q. 7. plerunq.

off. l.

pl. 81.

ca. 14.

bonus innocētē reū iuuare suo testimonio nō graua-
bitur. scriptū est enim in psalmo, eripite pauperē, et
egenū d manu peccatoris liberate. et in libro puer-
biorum, erue eos, qui ducuntur ad mortem, ergo vt
innocētē vendices a calumnia, non dico rogatus
testimonium ferre debes non grauate, sed si te nemo
roget, prudenter curare, vt reus inocens testimonio
tuo subleuetur. Alia ratio est, si te roget accusator, vt
testimonium dicas in fontem reum, quo ille conui-
ctus penas luat commissi criminis. non enim delin-
ques, si nec vltro, nec accusatoris rogatu ad oppugnā-
dū reū properabis, sed si te iudex vocet, iubeat qz fer-
re testimoniu, parere obbes, modo iure precipiat, hoc
est nisi crimē fuerit penitus occultū, et huiusmodi, vt
celatū nulli officiat. nā in occulta et talia crimina ius
nō est inqri, nec eadē a conscijs indicari. **Ca. xiiij.**

de accus. c. quali-
ter el. i.

Igitur quę pluribus verbis, ac diffu-
se a nobis exposita sunt, in pauca confe-
ramus, si manifesti criminis latentem au-
ctorem iudex legitimus vestigans iussu
randum a te petat, ac testimonium veritatis, parere
debes suum officium, more ac iure etiam gentium
obeunti. sed si nec fama criminis, nec rumor vllus in-
crebuerit, et auctor in nullam venerit ne mediocrē
quidem suspicionem, non est iudici obtemperan-
dum, si quo errore, si qua ve temeritate compulsus
inquirat in talia crimina, quę pprie vocantur occul-
ta. ita qz si iubeat edicto publico, vt ad se crimen
auctorem qz deferat, quicumqz sit conscius ex impli
causa cuius piam homicidij magnis poenis proposi

vi. nabor. in suoma-
nualico. fe. ff. cap.
. 25. m. m. 42.
cū seq.

tis, etiam ex cōmunicatione, si quis edicto nō parue-
rit, vir bonus homicidij prorsus occulti cōsciū, puta-
bit edictū ad se nihil pertinere. Nā aut iudicē fortasse
nolle cōtra legis pręscriptū homicidia talia iūestiga-
re, aut si velit, tamen in hoc ei non esse parendum, et
minas ipsius parui pendet, confirmatus dogma-
te de quo, vt ante dicebas, omnes theologi con-
sentiunt. Atq; eodem modo iudico de preceptis, mi-
nis, et perquisitionibus, quibus prefecti et iudices
vntur i monachos, et sodales scholasticos, et talibus.
Si porro vir ille bonus nominatim vocatus, adactus
q; fuerit iure iurādo, verū se ad oīa rogata respōsu-
rū, recte negociū ad hūc maximē modū expediet: sim-
pliciter interrogatus, sit ne cōsciū alicuius homici-
dij: se negabit scire quid q̄ eorū, de q̄bus debet testi-
moniū phibere, vrgēte porro iudice, vt simpliciter re-
spōdeat, ipm admonebit officij sui, vt iuris formulā
teneat rogādi testes occulta crimina excipiētē, ne q̄s
putet ipsum d̄ arcanis etiā cōtra ius et fas interroga-
re. Quod si iudex indicet suam temeritatē, ab eodē
q; petat, sit ne consciū homicidij cuiuspiam quam-
libet occultī, tunc multo minus respondebit: sed ip-
sum obsecrabit, vt se contineat in officio suo, nec prę-
ter leges inquirat in occulta crimina. Nam licet iur-
rauerit, ad omnia se rogata responsurum, tamē ius
iurandum de permisis duntaxat, et iustis rebus da-
tum esse, leges interpretantur: prorsus vt si quid im-
prudens aut temere fueris iure iurando pollicitus,
id si turpe esse rescueris, prestare non tenearis. Est
.n. cōtra officium nonūquā (vt testatur Ambrosius

offi. 1. 2 habetur
22. q. 3. est etiā.

in ser. de io. 8 col
et habetur. 22. q.
3. iuravit.

promissum soluere sacramentum. Nam cum teme-
re iurasset Dauid se occisurum nabal, non tamen
impleuit iurationem (vt ait, Aug) maiore pietate du-
ctus. sin autem fuerit allata vis aut intetatum par-
vel maius damnum: quā quod ille proditus incurre-
ret iniecto timore non vano, nec contēnendo, cum
tam impune tacere non liceat, crimen simpliciter in-
dicabit, seruato iure atq; ordine charitatis, vt cum
spectat in magnum alterius vel reipublice malū, fa-
ciendū esse docent theologi differentes de fraterna
admonitione. At cum tacere permittunt leges, nec
vlla vis extrinsecus adhibetur, quē temeritas est per
deum immortalem? vt quisq; inficiando se scire ali-
quid, respōdeat vel falsum, vt ego dico, vel vt ipse cō-
fiteris, suspectum, et ancipitis veritatis, cui tacendo
licet celādi legi atq; officio satisfacere, Nec est enim
tua et eorum, quos tueris non ferenda culpa, quod
sine vlla necessitate falsum dicere suadetis, aut certe
quod tale plerisq; nec sine magna ratione videri pos-
sit, reclamante. Paulo, qui nos monet, vt non tantū
a malo abstineamus, sed etiam ab eo, quidquid spe-
ciem mali pręse fert. Sed nec ea ratio contemni de-
bet, quē istam sententiam periculi plenam esse decla-
rat. si en. n. potest, et sepe vsu venit, vt quod penitus
occultum crimem quisq; esse putet, nec eius vllam fa-
mam pręcessisse, id ab alijs sciatur, aut venerit in su-
spicionem legitimam. Quod si accadat, et conscius id
se scire neget, non solum peccabit peierando, sed for-
tasse conuictus periurij poenas legibus dabit qđ

periculum nullum est in eo. qui tali tempore tacēdo
ac responsionem differendotādū crimen occultat,
donec iure respondere compellatur.

Caput. xxiij

Si. si virum bonum respōdere vetas, ne so-
cium prodat, et infamet, per mittas eidem
censeo plane crimen indicare, tunc saltem
cum de crimine cuius piam nominatim in-
quiritur. tacendo enim, qui rogatur, per inde testi-
monium dicit, ac si crimen indicaret. quis enim tan-
obesus est, vt non intelligat conscientia esse causam
talis reticentie Theo. Vir grauis et prudens, dum
rationem sequitur honestam in huius modi causis,
parum laborat, quo modo ceteri factum suum inter-
pretentur, vt docet illud peruulgatum, sacerdotis
exemplum, quē theologi faciunt iter facientem cum
latronibus necem illi meditatis inferendam in pro-
ximo nemore, quod ipse per confessionem vnius la-
tronis rite, ceteris videntibus factā rescuerit. Huic
enim theologi consulunt, vt ad oppidum ante ne-
mus in via situm diuertat, nec calumniam metuat
arcani violati, si ceteris latronibus magnam suspi-
cionem indicati sceleris iniecerit. cū diuertendi alia
possit esse causa, quā cognitio criminis cogitati, cui si
nulla est ratio, eius de qua queritur reticentie. Nā
si quis ea referat, ad occulti criminis conscientiam,
presto erit equosior interpret, qui consilium id esse di-
cat prudenter cauētis, ne forte si de vno innocēte

rogatus semel respōderit, dū licet tacere, de altero,
et itē de tertio rogetur, donec ad fontē veniat, quē
reticēdo, cū de alijs respōdisset, grauaret maiore su-
spicione. Age vero quāti refert, non dico ad mulctā,
qua nemonisi plane cōuictus citra iniuriā afficit, sed
ad famā, vtrū in suspiciōe, quę sepe vana est, socius
adducas, an aperte damnes tuo testimonio? Nō re-
spōdebit igit vīr bonus in tali causa, ne vel sociū pro-
dat cōtra officiū, vel dū id humane cauet, ius iuran-
dū violet, ac mētiatur. Vbi, proponat ei seuerus iu-
dex, nisi plane respōderit, interdictū, siue excōmuni-
cationē, suadebis, vt cōtemnat etiā tūc ecclesiasticas
penas? The. Ad inime vero, si lata sētētia sacris ipm
nominatim interdixerit. prius enim q̄ iudex ipsum,
nomine vocaret, et suū animū exponeret, minas eius,
quasi nihil ad se ptinentes iure non solū, sed etiā im-
pune negligebat. Ita nec ipse peccabat, nec iudex eū
poterat innocētē excōmunicare, nūc scādālū ponet
popularibus, si visus fuerit imperiū iudicis cōtemne-
re, cui parere magis debet ciuis priuatus, q̄ qd eius
officij sit prescribere, presertim si admonitus ille p̄si-
stat, et se cōtendat iure agere, scripto legis pro rerū
ac temporis ratione, bonū equū preferendo, ledere
igitur rempublicā, videri poterit, et ob eam cōtuma-
ciam iure fortassis iam excommunicari, excommuni-
catus porro nominatim, etiā si fuisset iniuste lata sen-
tencia, incurreret tamen grauia damna prohibitus
sacris, et consuetudine piorū, atq̄ infamiam impieta-
tis bono et christiano viro nō ferendā. quibus malis

impedentibus sua cuiusque commoditas, et fama charior
esse debet iure nature et charitatis, quam eius, quod crimen
patrauerit. quod ipse dum impune licuit diligenter celauit.
Ille vero celabit etiam nunc, si quam rationem inire poterit.
Nam vigete iudice, ut simpliciter quemadmodum est inter-
rogatus respondeat, superiore iudice appellabit, quo-
rum huius, ac temeritatem effugiat. si tamen nihil profe-
cerit, nec locus de precationi apud alterutrum iudicem
relinquetur, plane crimen indicabit, ne se periurio
obstringat negata veritate.

¶ Caput. xv.

Phi. Dum paret igitur presidii, diuinam
legem, de celando socii crimen contem-
net, fas autem erat, parere potius deo,
quam hominibus, ut Petrus nos docet in
actis apostolorum. Theo. Non paret hominibus,
qui coactus facit ipsorum imperata, tunc pareret, si
faceret valens imperium detrectare. Ceterum ius-
dex respondere cogit testem, falsum respondere non
cogit. qui coactus igitur respondere, respondet fal-
sum, is nec paret deo, cui odio sunt omnes, qui lo-
quuntur mendacium, nec hominibus recte iuben-
tibus. Iudex enim non modo respondere iubet, in
quo potest eius esse aliqua culpa, sed etiam verum
respondere. qua parte iustum est eius imperatum.
Phi. Coactus respondet falsum, qui non aliter po-
test saluti et fame socii consulere. Theo. Ad ine-
ptias redis. non est id cogi, sed imprudenter errare,
si quis satius esse putet veritatem, et iusiurandum
violare, idque in iudicio, quam socii commoditatibus non

Act. cap. 5.

Psal. 5.

pertinaciter seruire, inuito Augustino, qui sic scripsit, in quinti psalmi expositione, si quis (inquit) forte non velit ad istam visibilem mortem hominem prodere, paratus esse debet, verum occultare, non falsum dicere, vt neq3 prodat, neq3 mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius, sic igitur docet Augustinus, dum mordicus tenet sepe a nobis memoratam doctrinam Pauli, quo auctore nullū vnquam facies malum: vt vel magnum bonum assequaris, ergo vir bonus rem quemadmodum exposuimus expediet, nec reprehensionem verebitur, si quis se recentiorum theologorum arguerit. Nam se facile tuebitur veterum et optimorum doctrina et auctoritate. Ceteros autem appello, nra et patrum memoria superiores, qualis est Aquinas Thomas, qui hanc sententiā plane et grauissime tuetur. **Phi.** At non iohannes scotus primarius theologus, cuius in similibus causis sententia magnum in primis pondus et habere debet, et solet. hic enim peccare negat, si quis in iudicio intentatum sibi crimen etiam verū: modo sit penitus occultum inficietur: intendens tamen (vt ipsius verbis vtar) negare illud, vt propositū, scilicet vt publicum, quemadmodum sacerdos facit de confesso. Theo. Agnosco verba scoti, quem ego secundum Thomam, vt est equum, magnifacio, et totum locum memoria teneo, sed scotus illic nostre sententię non refragatur. **Phi.** si mihi licet in mea causa crimem occultum inficiari, vt meę saluti prospiciam, atq3 fame, cur propter similes, et pares ratio

22. q. 29. art. 1.
et. 2.

4. senten. di. 15
q. vltima.

nes non liceat in aliena. Theo. Primum tibi non licet
per scotum absque omni culpa verum crimen tibi intus
inficiari, deinde etiam si maxime liceat, ratio tamen lo-
ge dispar est, et dissimilis tue cause et alienae. Phi.
Quomodo tibi videtur per scotum non licere? Theo.
Quoniam ipse dubius est sententie, nec pro certo quod-
asseuerat. sicut enim questione proposita respondet, bo-
narum merium est, culpam agnoscere, ubi culpa non
est, et ideo multo magis, ubi dubitatur, an sit culpa, et
qualis culpa, bone mentis est culpam agnoscere, et
ideo in tali casu (inquit) tutum est, post talem negatio-
nem penitere indistincte, de hoc tanquam de tali, quale
est, ut pote sub tali distinctione, si mortale, tanquam de
mortali, si veniale tanquam de veniali. Quibus verbis sco-
tus perspicue declarat, se non modo ambigere, an sit
peccatum sui criminis occulti inficiatio, sed etiam mor-
tiferum sit, an dignum venia dubitare. Intelligebat
enim sacerdotis, qui per confessionem nouit alterius
peccata, longe aliam esse causam, atque eius, qui sibi
consciens est criminis occulti. Cuius rationis diuersi-
tatem animaduertens Jo. Gerson celeberrimus theo-
logus, cum de sacerdote nihil hesitans asseuerasset,
de ceteris se plane professus est dubitare. ut enim su-
pra diximus, sacerdoti notitiam inficianti religionis
christiane ratio, et sacramenti maiestas patrocinatur,
eundemque publice ecclesie interpretatio, magno pio-
rum sancita consensu vindicat a crimine et vanitate.
reus autem nihil potest in mendacii excusationem preter
rationem sue salutis, et commodorum allegare, quibus

4. sentent. di. 1. s.
q. vltima.

2. pre. alp. 3

si fuerit priuatus, nihil secus, atq; meritis est ppeties.
loquitur aut scotus de simplici inficiatione, que pot
esse medaciū officiosum, nō de ea que sit iure iurādo
cōfirmata, talis enim nunq̃ dubitasset scotus, qua
le peccatū sit, cū medaciū alioquin officiosum, perni
ciosum reddatur, si quis deū testatus mentiatur pre
ter dei reuerentiam, aqua nullo tempore sine mortu
fero peccato disceditur, Caput. xvi.

Sed faciamus id, quod nec scotus affirmat, & priores theologi negant, licere reo sine peccato sibi vere intetum crimen inficiari, statim ne testi in aliena causa id ipsum permittetur? **H**ic. Quid ni permittatur eodem modo? cum socii salus, et fama pende, ac nostra chara nobis esse debeat? scriptum est enim non solum in leuitico, sed etiam in euangelio, diliges primum tuum, sicut te ipsum, quod preceptum cetera omnia complecti, **P**aulus scripsit ad romanos. **T**heo. Fateor socium vel si tibi theologorum vocabulum magis placeat, quam ciceronis fratrem aut proximum esse nobis, sicut nos ipsos diligendum, ut qualia nobis bona volumus, talia, et tali ratione, proximo velimus, et uterque amor ad deum, quasi ad ultimum finem referatur, sed neque natura, nec ordo charitatis poscit, ut ego proximum meum eque diligam, ac me ipsum, primor enim sum, ut ille ait, ego met mihi. Nam cum omnes homines inter se societate quadam teneantur, omnes omnium socii esse intelliguntur, et proximi, ut non modo **L**icero, sed **A**ugustinus etiam interpretatur, ceterum cum

2eni. 19.
 2Math. 22.
 2Marc. 12.
 2Jo. 13.

四ノ三

De doct. chr. I.

sint societatis hominum complures gradus, eadem
optime ex preceptisq; tum philosophorum, tum etiā
theologorum conseruabitur, si vt quisq; erit comuni-
cissimus, ita in eum charitatis plurimū conferetur
vnde nos **P**aulus ad Galatas scribēs adhortatur,
vt bona in omnes homines operemur, sed maxime
(inqt) in domesticos fidei. et in epistola, quē est ad ti-
motheum, perinde probans delectum in gradibus
societatis, ⁊ necessitudinis, si quis (inquit) suorum, et
maximē domesticorum curam non habet, fidem ne
gauit, et est infideli deterior. si nemo igitur tan cōsu-
ctus mihi est, q̄ ego met mihi, nemo utiq; tā charus
mihi eē debet, q̄ ego lege diuina ⁊ naturali. Quo fit
vt siq; dū a se iniuriā mortēq; repellit cū moderami-
ne iculpatē tutelē aggressorē occidat, aut sibi sūmat
aliena ad extremā inopiā tolerandam, hunc leges
theologiēq; fortiter et magno consensu vindicent a
crimine. qui autem dū vim propulsat a socio cum
pari moderamine inuasorem peremerit, aut ex a-
lieno subuenerit eque laboranti, huius factum ti-
midius atq; cunctantius tueantur. certe in quo am-
brosius virtutem moysis commēdauit, qui egyptiū,
vt hebreum tueretur, occidisse, id ab Augustino vi-
cio datum esse video. ita tamen vt in eo eximie virtu-
tis indolem apparuisse confiteatur. accedit q̄ hic
testis reo non tantum discriminis, vel iacturę affert
suo testimonio, quam reus ipse sibi confessione sua.
Nam confitentem reum infamia protinus cōsequi-
tur, et legis mulcta, vnius hominis testimoniū non

Gal. 6.

Epa. 5.

Offici. 1.

Quest. 2. i. erod.

satis crimen alterius vel iudici probat ad penam legibus expetendam . vel ceteris grauibz hominibz, vt male de reo loquatur, vel sentiāt. Quam ob rem si reus ipse suum crimen vel iuratus inficietur, etiā si postea fuerit legitime conuictus, nullas aut leuissimas legibus humanis dabit penas inficiationis, diuina punietur quidē, sed leuius, q̄ si in alieno periculo peterasset.

Caput. xvij.

Adrianus. Quid igitur venit in mentem Adriano viro docto et graui, in quodā loco suorum scriptorum testari, talē reū aut testē posse citra peccatū crimē verū occultū, aut eius notitiā inficiari, idq̄ adeo incūctanter, q̄ si nō suū et paucorum nouū decretū induceret, sed veterē sententiā referret, doctorū q̄ consensum, si nemini, vt ipse contendis, ex theologis primarijs sine peccato, id fieri posse placuit? Theo. Suspicoz, q̄ p̄perā interpretatus est dogma, de quo valde theologi ac iuris periti cōsentiūt. q̄bus oībz placet neq̄ reū in sua, nec testē in aliena causā de occulto crimine rogatū teneri, vt veritatē confiteatur, aut testificetur, ne si dederit q̄dē iusiurādū, se vera respōsurum, p̄ter q̄ si probatio semiplena, aut talis fama vel indicia p̄cesserint, vt iure possit p̄tor ipm de occulto illo crimine interrogare, tūc enim vt iure rogat, sic cōtra ius faciat, ni si respōdeat, et cōfiteatur, seu testificetur, 7 ob eā rē grauius peccet, cōsensu doctorū omniū. hoc igitur dogma sic interpretari videt Adrianus, vt non confiteri, hoc esse putet, q̄d inficiari, magno videt̄ erro-

re. Nā iurato etiā reo licet nō cōfiteri crimē, hoc est
nō respōdere, qñ iniuste petit ab eo talis cōfessio, seu
testificatio, petitur aut iniuste, si nihil eorū que dixi-
mus precesserit, itaq; vigēte iudice, vt neget, aut cōfi-
teatur, sine culpa vlla pōt superiorē iudicē appella-
re, et vim alia q̄cūq; rōne, mō sit honesta, defugere,
nulla adhibita, fraude nullo dolo, qui vim obtinet
mēdacij, licere aut crimē vere intētū simplici voce in-
ficiari, etiā si reus aut testis ex industria aliud prēter
ea mēte loquat, qđ iudex dū vocē illius interpretat,
aut accipit secūdū cōmunem intelligētīā, nō intelli-
gat, nemo veterum et nobilium theologorū, quod
equidem sciā affirmavit.

Caput. xviii.

Hi. Non legisti videlicet hēricū gādaui
doctissimū virū, et magne in p̄mis aucto-
ritatis, quē noiatim nō mō Adrianus,
sed quidā etiā alij iuniorū theologorū,
quasi auctorē citāt huius opinionis. **T**he. Ego vero
legi, et totū locū ab istis citatū accuratissime cōside-
raui. Sed henricus hoc dicit, qđ oēs theologi cōfite-
tur. Quando peccatum (inquit) est ita occultū (vt ar-
enim ipsius verbis) vt nō sit contra subditū super sa-
cto suo infamia vel suspicio talis, vt cōtra ipsum per
inquisitionē opus sit procedere, prelatus non debet
petere a subdito, vt suū peccatū occultū confiteatur
in capitulo, imo ip̄e grauiter peccat per hoc subditū
suum de crimine suspectum faciēdo, et ip̄e subditus
in casu isto non tenetur ei obedire. Ideo ⁊ si prelatus
petat iuramentum suum super hoc exp̄sum, vt di-

Angel. in sūma.

Coll. 1. q. 33.

cat de quo veritatē, quā nouit, nō debet in hoc ei o-
bedire, nec se ad iuramentū tale astringere, vltērius
si astringat ipsum generali iuramēto ad dicēdā veri-
tatē sup interrogatis, et post modū petat specialiter
sibi dici veritatē casus predicti, dico qđ non tenetur
ei respōdere, Audisti Henrici verba, quorum sum-
ma est, grauiter peccare iudicem, qui nec fama, nec
legitima suspicione ductus, hominē sibi subiectū ro-
gat de crimine occulto, nec rogatū teneri crimē suū cō-
fiteri, nec iurare, nec si adactus fuerit generali sacra-
mēto, inique it̄rogati respōdere. licet igit̄ per Hen-
ricū, et fas est, crimē occultum non cōfiteri, licet non
iurare, imperio iniqui iudicis neglecto, licet iurato nō
respondere crimen autē inficiari, falsum respōdere,
arte verborum mentiri, negare veritatem, per Hen-
ricum non licet. per thomam vero multo etiam mi-
nus, cuius verba haud equidem grauabor recitare
si iudex (inquit) hoc exquirat, quod non potest secū-
dum ordinem iuris, non tenetur ei accusatus respō-
dere, sed potest vel per appellationem, vel aliter licet
subterfugere, mendacium tamē dicere non licet. Et
paulo post in eadē questione acusat̄ (inquit) nō tene-
tur veritatē cōfiteri, sed illā solū, quā ab eo pōt, et de-
bet requirere iudex, secundū ordinē iuris, puta cū p̄cesit
infamia sup aliquo crimine, nisi aliq̄ expressa indicia
apparuerint, vel etiā cū p̄cessit p̄batio semiplena.
Hec aut̄ p̄fatus Thomas, ne q̄s se putaret posse cri-
mē verū inficiari, quę ratio esset expeditissima, subij-
cit, falsitatē tamē p̄ponere in nullo casu licet alicui.

22. q. 69. ar. 1.

Ar. 2.

itē vt oēm verborū artē ad crimē inficiandū exclude
ret, hoc etiā ad scripsit. Non licet ei falsitatē dicere,
neq; etiā aliqūē doli, vel fraudē adhibere, q; fraus
et dolus vim mēdaciū habet, et hoc est se calumniose
desēdere. Potuit ne thomas aptius istorū damna
re sentētiā, q̄ docet fas esse reo crimē verū sibi intētū
arte verborū inficiari? quanq̄ huius sentētie, si verū
querimus, nō tā Aqnas Thomas, quā Aurelius
Augustinus auctor esse dicēdus est, vt indicāt eius
vba, quę supra ex q̄nti psalmi expositiōe retulimus,
idē pene qd Thomas ait, declarātia. Caput. xix.

Cap. 16.

Si est igit̃ doctorū iste cōsensus, quomo-
do cōmunis oīm sentētia videri pōt, quā
ppositā Jo. Gerson non asserit, Scotus
aut multo etiā minus, Henricus non pro-
uat, cuius illi auctoritate nituntur, Thomas vero
perspicue damnat, q̄ omnes facile principes suę ac
inferioris etatis theologorū habent, ⁊ quā Augusti-
nus his nō etate solū, sed etiā auctoritate superior
multis in locis improbanit; et a qua discedūt cū alij
iure pōtificio periti, tū in primis innocētijs, et Nico-
laus panormitanus, qui si quis iusiurandum socio
dederit, nulli se arcanum ab eo sibi commissum indi-
caturum, huic licere negant, vt iuratus se nihil scire
respondeat. de quo (si queris) eadem mihi precipien-
da esse videntur, atq; in causa criminis occultī aliter
cogniti. standum est enim promissis, presertim dato
iureiurādo, et commissum arcanum, si recte id fieri
potest, diligenter occultandum. Sed si arcanum

Ser. 2. pre.
alp. 34. p.

Inno ca. qualiter
de accusatiōi el
primo
panoz. ca. dile
ct. de excef. pre.

In epi. ad seue-
rū et hēt. 22. q.
4. intercede.

commissum ab aliquo spectet in alterius aut reipu-
blice malum. Fraterna correptio cuius christū ha-
bemus auctorem, adhiberi debet, et male cogitan-
tis pertinacie criminis delatione, uti diximus obsisti.
atque eodem modo, si conscius ad dicendum testimo-
nium iure vocetur. Nam moribus aut legibus offi-
cium suum obeunti iudici parendum est. nec iusiur-
randum vinculum esse debet iniquitatis (ut ait Au-
gustinus) ad fraudem aut iniusticiā, nec ob esse quo-
minus fontes, i quos iure inquiri veritate cognita ple-
ctant, quod interest reip. que longe preferenda est priuate.
alia ratio est, si arcanum de crimine penitus occulto
fuerit commissum, tunc enim cum ad rationem cri-
minis occulti accedat fides data, et iusiurandū, mul-
to diligentius occultandū est arcanū commissus, et iniqui
iudicis temeritati, quemadmodum diximus obsiste-
dū. Et igitur ad id, unde sumus digressi redeamus
quantū ponderis, huic **Adriani**. **Jo. Maioris**, et
aliorum recentium minorū theologorū sententię
tribueri oporteat, quod cum ceterorū antiquorū, tū in pri-
mis **Hērici** gadani auctoritate intentes, tuetur hęc
doctrinā, aqua tū alij theologi veteres abhorrent,
tum in primis **Hēricus**, ipse pro tua prudētia cōside-
ra. ut aut intelligas quod dudū ceperit iualescere cōmē-
tū istō theologorū ad excusandū mēdaciū falsi testi-
monij in aliena causa, nullū ut arbitror theologorū
inuenies, quod ausus sit hoc palā asseuerare ante gabrie-
lē theologū doctissimū. equalē pōtificatus alexāndri
sexti, quod et ipse explicata scoti sentētia de reo suū crimē

occultū simplr, sed artificio illo mētis inficiāte, negat
illū posse mēdaciū effugere, saltē officiosum, ac pin-
de pcfm, cuius causam reddens Paulo post. qz ver-
ba (inqt) eius accipiunt, vt sonāt, et scōm cōmunē in-
telligētā, scōm quā nō sūt vera. qđ si verū est ēt tūc,
cū crimē reus inficiat nō iuratus, nullā enim vel hic,
vl' scotus mētionē facit iurisiurādi, dubitari nō debz,
qn hoc auctore, si quis crimē sibi vere intētū iuratus
neget, is pcfm mortiferū incurrat, cū mendaciū offi-
ciosuz addito iure iurando pniciosum fiat, pps dei,
q testis efficit falsi, neglectā reuerētā, qđ mēdaciū ge-
nus mortiferis pectis cōsensu oīm ānumerat. est. n.
piuriū et cōtra pceptū decalogi. Aut igit dicēdū
est, mēdacia officiosa nō esse pcta, qđ nec augustino,
nec cuiqz nobili theologo post Augustinū placet, ac
ne his qđē, quorū tu sentētā explicasti. aut q sūt cri-
mē ad hūc modū, dato iure iurādo inficiat, se obstri-
git mortifero pcto. quāto igit ille magis, qui in alie-
na causa mētit, o quo nobis fuit suscepta disputatio.
Phi. A tot, tanqz grauiū, z illustriū auctoriū senten-
tia difficile factu est sine iusta reprehēsiōe dissentire.
Quare sit iā modus huic disputationi, nā tibi eqđē
assentior, his maximis auctoribus contra religionē
esse, sciēter verū qđcūqz arte vborū, iudici presertim
inficiari, etiam in suo, nō tantum in alieno periculo.

Finis.

Sūma siue index eorum: que in

boc libro continentur per capita

Caput primum.

Crimen occultum proximi celare tenemur lege diuina: et natraki.

Crimen occultum proximi licet indicare in alterius vel reip. periculo.

Arrū sit parēdū iudici inquireti de manifesto crimine: sed occulte admissō.

Homo non est iudex occultorum criminum: sed solus deus.

Caput. ij.

In crimina occulta: sed non penitus iudici licet inquirere

Parēdū est iudici non solum cum constat: ipsum imperare iusta: sed etiā cum de iusticia imperate rei dubitatur.

Si crimē est manifestū: licet iudici occultū auctorē inq̄rere: etiā si nulla ante gressa fama aut suspicione quisq̄ grauetur.

Caput. iij.

Quid faciendum. si iudex plane inquirat in penitus occulta crimina ppositis censuris: et excommunicatione.

Celare verum sepe licet. inficiari nūq̄: nec p salute hominis.

De visitatis collegiorū et cenobiorū inquisitionibus seu visitationibus: et formula rogandi iuratos testes.

Incommoda que sequuntur: si formula pretermittatur.

Quā diuersa ratio sit sacerdotis nota per confessionē crimina negātis: et ei? qui aliter nouit.

Caput. iij.

Explicatur rationes cur sacerdoti simpliciter inficiari liceat que nouit p confessionē: nō aut si quis aliter occulta crimina nouerit.

Caput. v.

Interrogantis: et respondentis verba accipienda sunt secūdm cōmunē intelligentiam.

Quam vim habeat illa expositio mētiri est contra mentem ire.

Caput. vij.

Interpretatio verborum Gregorij dicētis oportere non verba: sed animū dicentis considerare.

De puerili amphibologia. qua quida vtunt ad rōnē mēdacij tollendam.

Calliditas siue dolus dicentis: aut accipientis non tollit orationis veritatē: aut vanitatem. deniq̄ non mutat eius intellectum.

Caput. vij.

Confutatur eorum ratio: qui mendacium: falsum respondentis excusant: quasi ab sit inficianti fallendi voluntas.

Quedam que inuoluntaria esse vidētur: probantur esse voluntaria Aristotelis et Augustini auctoritate

Quid sit fallere in definitione mendacij: et quod deceptiones qdā sunt ijs qui falluntur salutares.

Caput. viij.

Non potest tempus incidere: cum sit cuiq̄ necesse peccare propter legum repugnātiā.

Omnium cuiusq̄ generis legū interpres est recta ratio: et q̄si moderatrix.

Caput. ix.

Summa omnium legum est: vt semper fiat: quod iustum et equum sit: propter rationem ac temporum rationem et facultatem.

Precepta decalogi non admittunt nouam interpretationem.
Comparatio ceterarum legum naturalium cum preceptis decalogi.

Caput. i.

Recte rationis iudicium est iudicium bonorum: ac prudentiū viroꝝum
In duarum legum contentione pretereunda est que minore vinculo: aut
paucioribus neribus obligat: nec in eo eccatur.

Caput. ij.

Cōparatio legis iubētis celare occulta crimina: et vetātis peierare vel mētiri.
Quedā sponte facere non licet: que recte fiunt propter malum vitandum.
Quo in genere peccatum tollat iustus metus certi periculi.
Ratio et tempus celandi ac vicissim indicandi crimen occultum.

Caput. iij.

Quādo vir bonus ultro: quando rogatus aut iussus accedere vel secus de-
beat ad ferendum testimonium.

Caput. iij.

Quid faciēdū si iudex ppositis cū alijs penis tū ēt ex cōmunicatiōe inqrat
de crimine prius occulto vel in quēis: vel aliqūē nominatim.

Declaratur temeritas quedā sententiē dissentiētū ab auctoris opinione.

Caput. iij.

Magni interest tū ad famam: tunc etiam ad penam irrogandam crimen
quis suum plane confiteatur: aut testimonium dicat in alium: an conti-
cendo suspiciōē duntaxat ingerat patrati criminis.

Lacere igitur tali tempore boni viri est: indicare iniusti: inficiari vanti aut
etiā perituri.

Caput. rv.

Iudex quia te iniuste cogat: vt respondeas: tamē vt falsum respondeas ne
iubet quidem.

Augustini: ihome: scoti ac ceteroꝝum veterū theologoꝝum sententia.

Caput. rv.

Quanti referat crimē quis suū occultū inficietur vel inducet: analiens.
Declaratur preceptum illud diliges proximum tuū: sicut te ipsum.

Caput. rv.

Occasio erroris adriani: et ceteroꝝum iuniorū nata ex vbiis antiquoꝝum pperā
expositis q̄si nō cōfiteri veritatē hoc sit q̄ vitatē inficiari.

Caput. rv.

Sententia henrici ad verbū refertur: et itē ihome: sed Augustinus ante
omnes auctor esse huius opinionis ostenditur.

Caput. rv.

Innocentij et panormitani et olioꝝum iure penitorum sententia de secreto
commisso: que conuenit cum veteribus theologis.

Eandem esse rationem arcani de peccato commissi: ac criminis occulti
aliter cogniti.

Ante gabrielem vielem: qui plane tuetur auctoris sententiam: nemo no-
bilis theologus oppositum asseruit.

